

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО СУДДІ

жовтень 2023

ПРАВО-JUSTICE

Цю публікацію підготовлено за фінансової підтримки Європейського Союзу. Одноосібну відповідальність за її зміст, який необов'язково відображає погляди Європейського Союзу, несе Проєкт «Право-Justice», що фінансується за рахунок ЄС.

Фінансується
Європейським Союзом

ЗМІСТ

I. ВСТУП.....	4
II. ВИБРАНІ КРАЇНИ ТА ПИТАННЯ ДО АНАЛІЗУ	5
Німеччина	5
Англія та Вельс.....	11
Швеція	15
Молдова	18
Нідерланди.....	23
Литва.....	27
III. ВИСНОВКИ	35

I. ВСТУП

На початку 2023 року відбулась знакова подія для української судової влади. Майже після року перерви Вища рада правосуддя (далі – «ВРП») знову стала повноважною. При цьому, обрання (призначення) нових членів ВРП уперше відбулося за результатами проходження конкурсу за участю іноземних експертів.

Значення відновлення роботи ВРП важко переоцінити, адже ВРП є конституційним органом, що діє на постійній основі саме і передусім для забезпечення незалежності судової влади й формування доброчесного і високопрофесійного корпусу суддів.

На стратегічній сесії у березні 2023 року ВРП звернула увагу на необхідність ознайомлення із стандартами регулювання і здійснення дисциплінарного провадження на прикладі окремих європейських країн.

Більше того, у серпні 2023 було прийнято закон щодо негайного відновлення розгляду справ стосовно дисциплінарної відповідальності суддів.

З огляду на вищезазначене та з метою посилення спроможності ВРП у здійсненні дисциплінарної функції і підготовлений цей Аналітичний звіт. Останній націлений на здійснення дослідження, що окреслить загальний порядок і основні особливості здійснення дисциплінарного провадження на прикладі таких країн як Німеччина, Англія та Вельс, Швеція, Молдова, Нідерланди й Литва. Вибірка країн дозволить охопити щонайрізноманітніші підходи, які склалися при здійсненні дисциплінарних проваджень у Європі.

Сподіваємося, що цей Аналітичний звіт сприятиме підвищенню підзвітності та забезпеченню доброчесності суддів. Упроваджуючи європейські стандарти, ВРП зміцнить довіру суспільства та забезпечить верховенство права в судовій системі країни.

II. ВИБРАНІ КРАЇНИ ТА ПИТАННЯ ДО АНАЛІЗУ

НІМЕЧЧИНА

1. Загальні відомості щодо регулювання дисциплінарної відповідальності судді

Через федеративний устрій Німеччини її судова система також має дворівневу структуру: правосуддя здійснюють федеральні суди – на федеральному рівні, і суди 16 федеральних земель (*Länder*) – на земельному рівні.

До судів на федеральному рівні належать Федеральний конституційний суд і п'ять федеральних верховних судів, а саме:

- (i) Федеральний верховний суд (*Bundesgerichtshof*);
- (ii) Федеральний суд з питань праці (*Bundesarbeitsgericht*);
- (iii) Федеральний соціальний суд (*Bundessozialgericht*);
- (iv) Федеральний фінансовий суд (*Bundesfinanzhof*);
- (v) Федеральний адміністративний суд (*Bundesverwaltungsgericht*)¹.

Основне навантаження щодо здійснення правосуддя лежить на судах земель. Більшість справ можуть розглядатися саме судами трьох інстанцій, де останньою може бути вищий суд відповідної землі чи певний суд на федеральному рівні.

У Німеччині відсутній офіційний кодекс суддівської етики.

Права та обов'язки суддів визначені в багатьох законодавчих актах як на федеральному, так і на земельному рівнях. При чому, такі акти стосуються не лише суддівської служби, а й державної служби у Німеччині загалом:

- (i) Відповідно до ч. 1 ст. 97 Конституції Німеччини (*Grundgesetz*) судді є незалежними і підкоряються лише закону².
- (ii) Згідно із статтею 38 Закону Німеччини про судоустрій (*Deutsches Richtergesetz*) (далі – «Закон про судоустрій») як під час виконання, так і поза виконанням своїх службових обов'яз-

¹ Офіційний вебсайт Європейської судової мережі, доступно за посиланням: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/ContentDetail/EN/5/11>

² Конституція Німеччини (*Grundgesetz*), текст англійською доступний за посиланням: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_ag/englisch_ag.html#p0551

ків, включаючи політичну діяльність, судді повинні поводитися таким чином, щоб не ставити під сумнів довіру до їхньої незалежності³.

- (iii) До федеральних суддів застосовний також Акт про федеральних державних службовців (*Bundesbeamtengesetz*)⁴, а до суддів земель – Акт про статус державних службовців (*Beamtenstatusgesetz*)⁵. Державні службовці вчиняють дисциплінарний проступок, якщо вони винним чином порушують покладені на них обов'язки. Поза службою це може бути проступком лише в тому випадку, якщо порушення обов'язків, відповідно до обставин конкретної справи, з особливою ймовірністю може вплинути на довіру таким чином, що це є важливим для їхньої посади або для репутації державної служби (відповідно до ч. 1 ст. 77 Акту про федеральних державних службовців й ч. 1 ст. 47 Акту про статус державних службовців).

Слід відмітити, що окремого дисциплінарного законодавства для суддів не існує ні у федеральному законодавстві, ні в законодавстві земель. До суддів, які перебувають на федеральній службі, застосовується Федеральний дисциплінарний закон (*Bundesdisziplinalggesetz*)⁶ як до державних службовців (за певними виключеннями). Відповідні положення для суддів, які перебувають на земельній службі, містяться у законах земель⁷.

Цікавою особливістю Німеччини є **нагляд за службою** (*Dienstaufsicht*).

Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону про Судоустрій судді підлягають нагляду лише в тій мірі, в якій це не ставить під загрозу їхню незалежність. Нагляд за службою не поширюється на винесення судових рішень, що є основною частиною суддівської служби, а охоплює лише ті види діяльності судді, які пов'язані з допоміжними формами виконання службових обов'язків (наприклад, проведення засідань саме у залах судових засідань, використання уніфікованих зразків документів тощо)⁸.

Службовий нагляд включає в себе повноваження робити застереження щодо (i) неправильного способу виконання офіційних дій та (ii) належного та швидкого виконання офіційних дій (ч. 2 ст. 26 Закону про Судоустрій).

Нагляд здійснюється головами судів, а також для вищих інстанцій – компетентними міністерствами (як правило, це міністерства юстиції)⁹.

Якщо, зважаючи на порушення, вважається за необхідне вжити таких заходів, які виходять за рамки передбачених у ч. 2 ст. 26 Закону про Судоустрій, вони можуть бути накладені вже у межах дисциплінарного провадження. Останнє ж буває двох видів – адміністративне (здійснюється головою суду самостійно) й судове (здійснюється спеціальними службовими судами або за поданням голови суду, або міністерства юстиції, напр., щодо самих голів суду¹⁰).

Німеччина одна з тих країн, де відсутня спеціалізована/вища рада правосуддя¹¹, яка б мала функції щодо забезпечення суддівської незалежності і здійснення дисциплінарної функції.

3 Закон Німеччини про судоустрій (*Deutsches Richtergesetz*), текст англійською доступний за посиланням: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drig/englisch_drig.html

4 Акт про федеральних державних службовців (*Bundesbeamtengesetz*), текст доступний лише німецькою за посиланням: https://www.gesetze-im-internet.de/bbg_2009/BJNR016010009.html

5 Акт про статус державних службовців (*Beamtenstatusgesetz*), ексст доступний лише німецькою за посиланням: <https://www.gesetze-im-internet.de/beamstg/>

6 Федеральний дисциплінарний закон (*Bundesdisziplinalggesetz*), текст доступний лише німецькою за посиланням: <https://www.gesetze-im-internet.de/bdg/>

7 Тематична добірка відповідної інформації, наданої Німеччиною, ст. 11 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, добросовісність суддів і прокурорів, доступно за посиланням: https://www.unodc.org/documents/corruption/WG-Prevention/Art_11_Judicial_and_prosecutorial_integrity/Germany.pdf

8 Звіт КРЕС - Розробка мінімальних суддівських стандартів V 2014-2015 «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів», прийнятий 5 червня 2015 року, стор. 67, доступний за посиланням: https://www.ency.eu/images/stories/pdf/GA/Hague/ency_report_minimum_standards_v_adopted_ga_june_2015.pdf

9 Там же, стор. 67.

10 Анкета для підготовки Висновку КРЕС № 19 (2016): «Роль голів судів», доступний за посиланням: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805aa9ff>

11 Порівняльний аналіз діяльності Вищих рад правосуддя в країнах-членах ЄС та суддівського імунітету, жовтень 2015 р., стор. 6, доступний за посиланням: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5ae/f8b/adb/5aef8badb2c7b574848064.pdf>

2. Підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності (дисциплінарні проступки). Строк притягнення суддів до відповідальності

У Німеччині дисциплінарний проступок описується дуже в загальному і лише як порушення посадових (службових) обов'язків¹².

У законодавстві Німеччини відсутній вичерпний чи навіть приблизний перелік можливих дисциплінарних проступків суддів.

Водночас порушення наведених нижче обов'язків може призвести до притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в Німеччині:

- (i) на посаді та поза нею суддя повинен поводитися, у тому числі у зв'язку з політичною діяльністю, таким чином, щоб не ставити під загрозу довіру до його вірності Конституції та його незалежності (ст. 39 Закону про Судоустрій). Крім того, суддя повинен виконувати свої службові обов'язки неупереджено та безсторонньо і при виконанні своїх службових обов'язків враховувати суспільне благо. Що стосується політичної діяльності, суддя повинен проявляти – як на посаді, так і поза нею – рівень поміркованості та стриманості, який вимагається від нього у зв'язку з його становищем у суспільстві та з огляду на обов'язки, що випливають з його посадових обов'язків;
- (ii) стаття 40 Закону про Судоустрій обмежує можливості судді бути арбітром і надавати експертний висновок в арбітражному провадженні або виступати в ролі медіатора;
- (iii) відповідно до статті 41 Закону про Судоустрій судді не повинні складати експертні правові висновки або надавати юридичні консультації за винагороду;
- (iv) відповідно до статті 42 Закону про Судоустрій судді можуть бути зобов'язані здійснювати додаткову діяльність у здійсненні правосуддя або в судовому адмініструванні (напр., навчати стажерів-юристів);
- (v) відповідно до статті 43 Закону про Судоустрій судді зобов'язані зберігати таємницю нарадчої кімнати і після завершення своєї служби;
- (vi) обов'язку зберігати вірність Конституції (стаття 60 Акту про федеральних державних службовців, стаття 33 Акту про статус державних службовців);
- (vii) обов'язку зберігати конфіденційність щодо службових питань (стаття 67 Акту про федеральних державних службовців, стаття 37 Акту про статус державних службовців);
- (viii) заборони приймати винагороди, подарунки та інші вигоди (стаття 71 Акту про федеральних державних службовців, стаття 42 Акту про статус державних службовців)¹³.

У Німецькому законодавстві відсутній єдиний строк для притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Строки ж диференціюються в залежності від виду дисциплінарного стягнення, який може бути застосований до судді. Так, відповідно до ч. ч. 1-3 ст. 15 Федерального дисциплінарного закону:

- (i) догана не може бути винесена, якщо з моменту вчинення проступку минуло більше двох років;
- (ii) штраф, зниження заробітної плати або зменшення пенсії не можуть бути накладені, якщо з моменту вчинення проступку минуло більше трьох років;

12 Звіт КРЕС - Розробка мінімальних суддівських стандартів V 2014-2015 «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів», прийнятий 5 червня 2015 року, стор. 61.

13 Звіт КРЕС - Розробка мінімальних суддівських стандартів V 2014-2015 «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів», прийнятий 5 червня 2015 року, стор. 83.
Тематична добірка відповідної інформації, наданої Німеччиною, ст. 11 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, добросовісність суддів і прокурорів, доступно за посиланням: https://www.unodc.org/documents/corruption/WG-Prevention/Art_11_Judicial_and_prosecutorial_integrity/Germany.pdf.

- (iii) пониження в посаді не може бути застосоване, якщо з моменту вчинення правопорушення минуло більше семи років.

Перебіг наведених вище строків зупиняється на весь час проведення дисциплінарного провадження та його оскарження (ч. ч. 4-5 ст. 15 Федерального дисциплінарного закону).

Варто відмітити, що в законодавстві Німеччини **відсутній** строк притягнення до дисциплінарної відповідальності, що може мати наслідком звільнення з посади.

3. Види дисциплінарних стягнень

До суддів можуть застосовуватися такі дисциплінарні стягнення як і до інших державних службовців: догана, штраф, зменшення заробітної плати, пониження на посаді, звільнення зі служби (ч. 1 ст. 5 Федерального дисциплінарного закону, аналогічні приписи містяться і в законодавстві земель).

Водночас наявне спеціальне правило про те, що до федеральних суддів можуть бути застосовані лише такі дисциплінарні стягнення як догана, штраф та звільнення зі служби (ч. 2 ст. 64 Закону про Судуострій).

Окрім того, такі дисциплінарні стягнення як зменшення розміру пенсії чи навіть її позбавлення можуть бути застосовані до суддів у відставці за вчинення ними дисциплінарних проступків (ч. 2 ст. 5 Федерального дисциплінарного закону).

Службовий суд також уповноважений ухвалити проміжне рішення про відсторонення судді від здійснення правосуддя чи утримання суддівської винагороди (ч. 2 ст. 63 Закону про Судуострій).

Окремо слід зазначити про можливість імпічменту судді. Так, Основний Закон Німеччини вимагає від суддів більшої лояльності до Конституції, ніж від інших громадян. Це актуалізує процедуру імпічменту, яка слугує для захисту конституційного ладу. Якщо поведінка судді на посаді або поза нею пов'язана з порушенням принципів Основного Закону або конституційного ладу землі, Федеральний конституційний суд у справі про імпічмент може винести рішення про переведення судді на іншу посаду або відставку, або, якщо його поведінка була умисною, про звільнення з посади (ч. 2 ст. 97 Основного Закону Німеччини).

Наявний високий формальний бар'єр, адже для ініціювання процедури проти судді необхідна більшість у дві третини голосів Бундестагу чи парламенту землі, які повинні підтримати відповідну заяву.

Завдяки своїй специфічній меті, звільнення судді від посади в порядку імпічменту є окремим видом санкцій, що існує поряд з кримінальною або дисциплінарною відповідальністю. Однак на час розгляду справи у Федеральному конституційному суді дисциплінарне провадження призупиняється, а у випадку прийняття Федеральним конституційним судом несприятливого для судді рішення – припиняється (стаття 60 Закону Німеччини про Федеральний конституційний суд (*Bundesverfassungsgerichtsgesetz*)¹⁴. Рішення Федерального конституційного суду є остаточним.

4. Порядок й особливості ініціювання дисциплінарного провадження. Стадії та строк дисциплінарного провадження

За загальним правилом, за наявності підозри у вчиненні дисциплінарного проступку голова суду організовує **попередню перевірку**.

Після завершення перевірки голова суду повинен прийняти рішення про подальші дії: або ж у випадках незначних порушень обов'язків ним самим може бути винесена догана (так зване "адміністративне" дисциплінарне провадження), або ж ініційоване судове дисциплінарне провадження¹⁵.

14 Закон Німеччини про Федеральний конституційний суд (Bundesverfassungsgerichtsgesetz), доступний лише німецькою за посиланням: <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfagg/BJNR002430951.html>.

15 Звіт КРЕС - Розробка мінімальних суддівських стандартів V 2014-2015 «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів», прийнятий 5 червня 2015 року, стор. 98-99.

У Німеччині можливе подання анонімних скарг проти суддів¹⁶, однак право ініціювати формальне дисциплінарне провадження мають лише голова суду чи міністерства юстиції як вищі службові органи щодо суддів. Треті особи, чиї права могли бути порушені внаслідок дисциплінарного проступку не можуть впливати на дисциплінарне провадження¹⁷.

Дисциплінарне повноваження здійснюються головами судів¹⁸ або спеціальними службовими судами (*dienstgerichten*) земель і спеціальним сенатом (Службовий суд федерації), створеним у межах Федерального верховного суду (*Bundesgerichtshof*) для здійснення, в тому числі, дисциплінарного провадження проти федеральних суддів (ч. 1 ст. 61 Закону про Судуострій)¹⁹.

Відповідно до ч. 2 ст. 61 Закону про Судуострій Службовий суд федерації здійснює судочинство та приймає рішення у складі головуючого судді, двох постійних асоційованих суддів та двох непостійних асоційованих суддів (останні мають бути з тієї юрисдикції, де працює суддя, щодо якого здійснюється дисциплінарне провадження). Згідно із ч. 3 ст. 61 Закону про Судуострій президія Федерального верховного суду призначає головуючого суддю, а також постійних асоційованих суддів та їхніх заступників строком на п'ять років.

Згідно із ст. 77 Закону про Судуострій службові суди земель складаються з голови і половини постійних і половини непостійних засідателів. Непостійні засідателі повинні належати до юрисдикції відповідного судді, щодо якого слухається дисциплінарна справа. Непостійними засідателями можуть бути **обрані і представники юридичної професії**.

Службові суди були спеціально створені для розгляду спорів, тісно пов'язаних з незалежністю суддів²⁰.

Законодавство не встановлює конкретних присічних термінів проведення дисциплінарного провадження, але містить правило про те, що воно має бути здійснене щонайшвидше (ст. 4 Федерального дисциплінарного закону). Аналогічні положення існують і щодо дисциплінарних проваджень на рівні земель.

Якщо адміністративне дисциплінарне провадження не завершено протягом 6 місяців, суддя може звернутися до службового суду з проханням встановити строк для завершення такого провадження. Якщо суд задовольнить таке прохання і провадження не буде завершено в визначений строк, воно припиняється (ст. 62 Федерального дисциплінарного закону).

5. Порядок ухвалення й оформлення рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Рішення про накладення дисциплінарного стягнення у вигляді догани приймається головою відповідного суду (ч. 1 ст. 64 Закону про Судуострій) (так зване «адміністративне» дисциплінарне провадження). Рішення має бути письмовим, обґрунтованим і врученим судді (ст. 33 Федерального дисциплінарного закону). Публічне оголошення про здійснення такого дисциплінарного провадження не здійснюється²¹.

Рішення про накладення серйозніших дисциплінарних стягнення здійснюється лише у межах судового дисциплінарного провадження, тобто оформлюється як судове рішення з усіма вимогами щодо його мотивування відповідно до процесуального законодавства.

За загальним правилом судові дисциплінарні провадження проводиться шляхом усних засідань (ст. 60 Федерального дисциплінарного закону).

¹⁶ Там же, стор. 25

¹⁷ Там же, стор. 99.

¹⁸ Анкета для підготовки Висновку КРЕС № 19 (2016): «Роль голів судів», доступний за посиланням: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805aa9ff>

¹⁹ Доступно німецькою за посиланням: https://www.bundesgerichtshof.de/DE/Verfahrensarten/VerfahrenSpezialsenate/verfahrenSpezialsenate_node.html

²⁰ Тематична добірка відповідної інформації, наданої Німеччиною, ст. 11 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, добросовісність суддів і прокурорів, доступно за посиланням: https://www.unodc.org/documents/corruption/WG-Prevention/Art_11_Judicial_and_prosecutorial_integrity/Germany.pdf

²¹ Звіт КРЕС - Розробка мінімальних суддівських стандартів V 2014-2015 «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів», прийнятий 5 червня 2015 року, стор. 184.

6. Оскарження рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності

Федеральний суддя може оскаржити результати нагляду за службою до Службового суду федерації (ст. 62 Закону про Судоустрій), а судді землі – до службового суду землі (ст. 77 Закону про Судоустрій).

Суддя може оскаржити накладення на нього головою суду дисциплінарного стягнення у вигляді догани до вищестоячого службового органу та службового суду (ст. ст. 35, 60 Федерального дисциплінарного закону).

Службовий суд федерації також є апеляційною інстанцією щодо рішень службових судів земель (ч. 2 ст. 62, ст. 79 Закону про Судоустрій).

Що цікаво, апеляція буде розглядатися Службовим судом федерації лише якщо дозвіл на це було надано відповідним судом земельної служби. Дозвіл на подання такої апеляції надається лише у випадках, коли (i) справа має фундаментальне значення, або (ii) рішення службового суду землі не відповідає рішенням Службового суду федерації і ґрунтується на такому неврахуванні (ч. 1 ст. 81 Закону про Судоустрій).

Рішення Службового суду федерації є остаточним (ч. 1 ст. 62 Закону про Судоустрій).

АНГЛІЯ ТА ВЕЛЬС

1. Загальні відомості щодо регулювання дисциплінарної відповідальності судді

Судова система Англії та Вельсу є розгалуженою та децентралізованою. В 2006 році в Англії мала місце фундаментальна законодавча реформа, яка була направлена на закріплення незалежності судової влади²². 6 квітня 2006 року набув чинності Закон про конституційну реформу 2005 року²³.

У рамках цієї реформи більшість функцій щодо судочинства було передано від Лорда Канцлера (члена Уряду) Лорду Верховному Судді, який очолив судову владу Англії та Вельсу. А саме, Лорд Верховний Суддя став відповідальним за навчання, наставництво та розподіл суддів, а також представництво їх інтересів в Парламенті та в Уряді.

Таким чином, виконавча та судова гілки влади були розділені законодавчо.

Також було створено незалежний від Палати Лордів Верховний Суд. Реформа мала наслідком, зокрема, і зміни в порядку призначення суддів на посади, і у регулюванні дисциплінарної відповідальності суддів.

Дисциплінарні повноваження Лорда Канцлера та Лорда Верховного Судді закріплені в параграфі 108 Закону про конституційну реформу 2005 року. Більш детально процедура подання, перевірки й розгляду дисциплінарних скарг міститься в підзаконних нормативно-правових актах, а саме в Положенні про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року²⁴, Правилах суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року²⁵, Правилах суддівської поведінки (Магістрати) 2014 року²⁶, Правилах суддівської поведінки (Трибунали) 2014 року²⁷.

В Англії та Вельсі діє спеціальний орган, що відповідає за отримання, перевірку й розгляд дисциплінарних скарг – Управління з перевірки порушень норм поведінки суддів (*The Judicial Conduct Investigations Office*) (далі – «Управління»)²⁸. Але фінальне рішення у дисциплінарній справі приймають спільно Лорд Канцлер та Лорд Верховний Суддя за рекомендацією Управління²⁹.

2. Підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності (дисциплінарні проступки). Строк притягнення суддів до відповідальності

Підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності може стати проступок («*misconduct*»). Законодавство Англії та Вельсу не містить чіткого переліку дисциплінарних проступків. Управління роз'яснює, що предметом перевірки може бути така поведінка:

- (i) цькування або утиск, наприклад, персоналу, колег, сторін справи або їх представників;
- (ii) використання расистських, сексистських або інших образливих висловлювань;

22 Більш детальну інформацію щодо реформи можна знайти на офіційному веб-сайті судової влади за посиланням: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/our-justice-system/constitutional-reform/>

23 Закон про конституційну реформу 2005 року (Constitutional Reform Act 2005) доступний за посиланням (англ. мова): <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/contents>

24 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року (The Judicial Discipline (Prescribed Procedures) Regulations 2014) доступне за посиланням (англ. мова): https://jcio.sharepoint.com/Rules%20and%20Regulations/uksi_20141919_en.pdf?ga=1

25 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року (The Judicial Conduct (Judicial and other office holders) Rules 2014) доступні за посиланням (англ. мова): https://jcio.sharepoint.com/Rules%20and%20Regulations/Judicial_Conduct_Judicial_Rules_2014.pdf?ga=1

26 Правила суддівської поведінки (Магістрати) 2014 року (The Judicial Conduct (Magistrates) Rules 2014) доступні за посиланням (англ. мова): https://jcio.sharepoint.com/Rules%20and%20Regulations/Judicial_Conduct_Magistrates_Rules_2014.pdf?ga=1

27 Правила суддівської поведінки (Трибунали) 2014 року (The Judicial Conduct (Tribunals) Rules 2014) доступні за посиланням (англ. мова): https://jcio.sharepoint.com/Rules%20and%20Regulations/Judicial_Conduct_Tribunals_Rules_2014.pdf?ga=1

28 Офіційний веб-сайт Управління з перевірок порушень норм поведінки суддів (The Judicial Conduct Investigations Office) доступний за посиланням: <https://www.complaints.judicialconduct.gov.uk/>

29 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року, пар. 15.

- (iii) втрата контролю над собою, грубість, агресія, наприклад, крик;
- (iv) зловживання суддівським статусом, наприклад, намагання вплинути на іншу особу чи організацію з метою особистої вигоди;
- (v) неправильне використання соціальних мереж, наприклад, розміщення образливого контенту або контенту, який може зашкодити довірі громадськості до неупередженості суддів, наприклад, висловлювання про державну політику;
- (vi) неповідомлення про особисту зацікавленість у цивільному, кримінальному або професійному дисциплінарному провадженні;
- (vii) затримка у винесенні судового рішення або наказу (зазвичай розглядається затримка без поважних причин більше ніж на три місяці);
- (viii) засинання в суді³⁰.

Судді не можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності за прийняті у справах рішення чи менеджмент/керування справами³¹. Управління також роз'яснює, що не може перевіряти таку поведінку як надання одній стороні можливості говорити довше ніж іншій, відмову прийняти певні докази чи заслухати показання свідка, помилку в застосуванні законодавства тощо.

Скарга має бути подана не пізніше трьох місяців з дати вчинення проступку. У виняткових випадках цей строк може бути продовжено³².

3. Види дисциплінарних стягнень

Види дисциплінарних стягнень закріплені в параграфі 108 Закону про конституційну реформу 2005 року. До них відносяться офіційна порада, офіційне попередження, догана та звільнення. Закон не обмежує Лорда Верховного Суду у тому, що він може зробити неофіційно, або коли будь-яка порада чи попередження не адресовані конкретній посадовій особі.

Тимчасове відсторонення від посади застосовується не як санкція за дисциплінарне правопорушення, а забезпечувальний захід на час перевірки чи розгляду дисциплінарної скарги³³.

4. Порядок й особливості ініціювання дисциплінарного провадження. Стадії та строк дисциплінарного провадження

За загальним правилом скарга про вчинення суддею дисциплінарного проступку подається до Управління. Якщо скарга подається щодо проступку, вчиненого членом трибуналу чи магістратом (мировим суддею), то спочатку вона має бути розглянута головою трибуналу (щодо членів трибуналу) або місцевим консультативним комітетом (щодо магістратів)³⁴. Тільки якщо вони дійдуть висновку про наявність в діях судді дисциплінарного проступку, скарга направляється до Управління³⁵.

Скарга повинна бути розбірлива, містити деталі вчиненого суддею проступку (коли, де, за яких обставин), а також зазначати дані скаржника³⁶. Як правило, анонімні скарги не допускаються, але поведінка судді може бути розслідувана і без формально поданої скарги³⁷.

30 Інформація з офіційного веб-сайту Управління, доступна за посиланням: https://www.complaints.judicialconduct.gov.uk/what_can_i_complaint_about/

31 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», виданий Спеціальним доповідачем з питань незалежності суддів та правників 17 червня 2020 року, матеріали надані Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії (стор. 1), доступно за посиланням: <https://www.ohchr.org/en/calls-for-input/disciplinary-measures-against-judges-and-use-disguised-sanctions-report>

32 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 11, 14.

33 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року, пар. 17.

34 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року, пар. 6.

35 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, стор. 3.

36 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 8.

37 Звіт КРЄС - Розробка мінімальних суддівських стандартів V 2014-2015 «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів», прийнятий 5 червня 2015 року, стор. 98.

На практиці скарги до Управління подаються через онлайн-портал скарг³⁸ або поштою, якщо скаржник не має доступу до Інтернету³⁹.

Стадії дисциплінарного провадження різняться від випадку до випадку. Деталі процедури викладені в Положенні про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року та Правилах суддівської поведінки 2014 року.

За загальним правилом, дисциплінарне провадження має такі стадії як (i) первинна перевірка; (ii) розгляд скарги за скороченою процедурою чи спеціальним суддею та (iii) розгляд скарги дисциплінарною комісією, якщо рекомендовано застосувати дисциплінарне стягнення у вигляді відсторонення від посади чи звільнення, і суддя просить про такий розгляд саме комісією.

Так, усі скарги, отримані Управлінням, проходять первинну перевірку. Управління може відхилити скаргу одразу, якщо вона, наприклад, є очевидно безпідставною, або неправдивою, або не містить деталей проступку, тощо⁴⁰. Якщо після первинної перевірки Управління не відхиляє скаргу, то вона (i) може бути вирішена за скороченою процедурою; або (ii) бути передана на розгляд спеціально призначеному судді⁴¹.

Скорочена процедура може бути застосована Управлінням для скарг, що мають достатньо очевидні підстави, і таким чином не потребують подальшого розслідування та перевірки. До таких підстав відноситься, наприклад, засудження судді за вчинення злочину або оголошення ним банкрутства. Результатом скороченої процедури завжди є рекомендація Управління звільнити суддю з посади⁴².

Якщо підстав для застосування скороченої процедури немає, скарга передається на розгляд спеціально визначеному судді. Такий суддя призначається Лордом Верховним Суддею для розгляду конкретної справи, або тільки певного аспекту конкретної справи, і має бути хоча б того ж рангу як і суддя, щодо якого розглядається скарга⁴³. Призначений суддя встановлює факти справи, визначає, чи є поведінка судді дисциплінарним проступком, а також радить, чи потрібно застосовувати дисциплінарне стягнення та яке⁴⁴. За результатами розгляду призначений суддя може

- (i) рекомендувати Лорду Канцлеру та Лорду Верховному Судді відхилити скаргу;
- (ii) самостійно відхилити скаргу;
- (iii) вирішити скаргу неформально;
- (iv) рекомендувати застосувати дисциплінарне стягнення; або
- (v) направити справу на додаткове розслідування⁴⁵.

Якщо справа направляється на додаткове розслідування, Лорд Верховний Суддя визначає слідчого суддю, який має бути вищого рангу, ніж суддя, якого стосується скарга⁴⁶.

Якщо за результатами розгляду скарги рекомендовано застосувати дисциплінарне стягнення у вигляді відсторонення від посади чи звільнення, суддя може просити про розгляд скарги щодо нього дисциплінарною комісією⁴⁷. Дисциплінарна комісія складається з чотирьох членів, які призначаються Лордом Канцлером та Лордом Верховним Суддею. Один з членів має бути чинним чи колишнім суддею вищого рангу ніж суддя, щодо якого розглядається скарга, другий – чинний чи колишній суддя такого ж рангу як і суддя, щодо якого розглядається скарга. Вони призначаються Лордом Верхов-

38 Онлайн-портал доступний за посиланням: <https://www.complaints.judicialconduct.gov.uk/makeacomplaint/>

39 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, стор. 3.

40 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 20-21.

41 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 25.

42 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 30.

43 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року, пар. 9.

44 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 38.

45 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 41.

46 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року, пар. 10.

47 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 53.

ним Суддею. Лорд Канцлер призначає двох інших членів, які не мають бути ні суддями, ні юристами. Суддя вищого рангу головує у дисциплінарній комісії та має право вирішального голосу⁴⁸. За результатами розгляду скарги комісія готує звіт, в якому повинна вказати: (i) факти справи; (ii) чи мав місце дисциплінарний проступок; та (iii) чи потрібно застосувати дисциплінарне стягнення і яке⁴⁹. Звіт надсилається Лорду Канцлеру та Лорду Верховному Судді⁵⁰.

Строк дисциплінарного провадження нормативно не визначено.

5. Порядок ухвалення й оформлення рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Кінцеве рішення у справі приймають разом Лорд Канцлер та Лорд Верховний Суддя. Вони можуть прийняти одне з таких рішень:

- (i) направити справу на додаткову перевірку;
- (ii) направити справу на розгляд дисциплінарної комісії;
- (iii) відхилити скаргу;
- (iv) застосувати дисциплінарне стягнення⁵¹.

Про прийняте рішення Управління повідомляє всіх зацікавлених осіб⁵². Після закінчення розгляду справи, якщо застосовується дисциплінарне стягнення, публікується спільна заява Лорда Канцлера та Лорда Верховного Судді. Всі такі заяви є публічно доступними та містяться на офіційному веб-сайті Управління⁵³. Однак кроки зроблені під час перевірки, і зібрані докази залишаються конфіденційними⁵⁴.

6. Оскарження рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності

Таке рішення може бути переглянуто у таких випадках:

- (i) Скаржники або судді, що яких розглядалась справа, можуть подати заяву про перегляд рішення в Адміністративному суді⁵⁵.
- (ii) Справа може бути повторно відкрита у виняткових випадках, зокрема, коли стали відомі нові обставини⁵⁶.
- (iii) Скаржник або суддя, щодо якого розглядалась справа, можуть звернутись зі скаргю до Омбудсмена з питань призначення та поведінки суддів. Таке право закріплено в параграфі 110 Закону про конституційну реформу 2005 року. Омбудсмен не може переглядати справу по суті, а лише перевіряє, чи було дотримано процедуру⁵⁷. Відповідно до параграфу 111 Закону про конституційну реформу 2005 року, якщо Омбудсмен дійде висновку, що скарга є обґрунтованою, він може рекомендувати Лорду Канцлеру та Лорду Верховному Судді призначити потерпілій стороні компенсацію. Також якщо Омбудсмен вважатиме, що рішення у справі є помилковим внаслідок неналежного адміністрування справи, він може скасувати це рішення і направити справу назад до Управління, щоб розпочати розгляд заново.

48 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року, пар. 11.

49 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 82.

50 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 89.

51 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року, пар. 13, 14, 15.

52 Положення про судову дисципліну (передбачені процедури) 2014 року, пар. 16.

53 Доступ за посиланням: <https://www.complaints.judicialconduct.gov.uk/disciplinarystatements/>

54 Звіт КРЕС «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів» від 5 червня 2015 року, стор. 183.

55 Звіт КРЕС «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів» від 5 червня 2015 року, стор. 172.

56 Правила суддівської поведінки (судові та інші посадові особи) 2014 року, пар. 90.

57 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, стор. 4.

1. Загальні відомості щодо регулювання дисциплінарної відповідальності судді

Швеція має дві паралельні ланки судів – загальні суди та адміністративні суди.

Загальні суди розглядають цивільні та кримінальні справи. Адміністративні суди розглядають спори пов'язані з публічним адмініструванням. Обидві ланки судів мають три інстанції – першу, апеляційну та Верховний Суд. Існують два найвищі суди – Верховний Суд та Верховний Адміністративний Суд. Крім того, є кілька спеціальних судів та трибуналів для розгляду певних категорій справ⁵⁸.

Конституція Швеції передбачає, що суддя може бути звільнений з посади, якщо він вчинив кримінальне правопорушення, або він очевидно не відповідає своїй посаді внаслідок грубого та неодноразового невиконання своїх посадових обов'язків⁵⁹.

Швеція не має окремого нормативно-правового акту, який би регулював дисциплінарну відповідальність суддів. Положення щодо цього містяться в різних законах та інших нормативно-правових актах. До основних законів, що регулюють питання дисциплінарної відповідальності суддів, можна віднести Закон про публічну зайнятість (*the Public Employment Act*)⁶⁰, Закон про зайнятість державних службовців на керівних посадах (*the Act respecting the employment of public servants in positions of authority*)⁶¹, Постанова про зайнятість (*the Employment Ordinance*)⁶².

Для розгляду дисциплінарних скарг у Швеції існує окремий орган – Національна рада з дисциплінарних правопорушень. При цьому, цей орган вирішує дисциплінарні скарги не тільки щодо суддів, але й інших вищих державних службовців. Національна рада з дисциплінарних правопорушень не має компетенції розглядати скарги щодо суддів Верховного Суду та Верховного Адміністративного Суду. Для них існує окрема процедура⁶³.

2. Підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності (дисциплінарні проступки). Строк притягнення суддів до відповідальності

У Швеції відсутній чіткий перелік підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності й перелік дисциплінарних проступків. Дисциплінарне стягнення може бути накладено на суддю за недбале ставлення до службових обов'язків, тобто, якщо він навмисно або з необережності не виконує свої службові обов'язки. Якщо недбалість, з огляду на всі обставини, є незначною, стягнення може не застосовуватися⁶⁴. Ця норма не застосовується до суддів Верховного Суду та Верховного Адміністративного Суду⁶⁵.

Крім того, як було зазначено вище, суддя може бути звільнений з посади, якщо він очевидно не відповідає своїй посаді внаслідок грубого та неодноразового невиконання своїх посадових обов'язків або вчинення ним кримінального правопорушення⁶⁶.

58 Офіційний веб-сайт Європейського Союзу «Європейське правосуддя», розділ «Національні системи правосуддя. Швеція», доступно за посиланням: https://e-justice.europa.eu/16/EN/national_justice_systems?SWEDEN&member=1

59 Закон «Інструмент влади» 1974 року, частина 11, ст. 7, доступно за посиланням (англ. мова): <https://www.riksdagen.se/globalassets/05-sa-fungerar-riksdagen/demokrati/the-instrument-of-government.pdf>. Довідково потрібно зазначити, що Закон «Інструмент влади» 1974 року є одним з чотирьох фундаментальних законів Швеції, що разом становлять Конституцію країни.

60 Неофіційний переклад на англійську мову доступний за посиланням: <https://www.government.se/contentassets/686c614c5f4e4acb9170fb18bdac5c68/sfs-1994260-public-employment-act/>

61 Доступний за посиланням (тільки шведською мовою): https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1994261-om-fullmaktsanstallning_sfs-1994-261/

62 Доступна за посиланням (тільки шведською мовою): https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/anstallnings-forordning-1994373_sfs-1994-373/.

63 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», виданий Спеціальним доповідачем з питань незалежності суддів та правників 17 червня 2020 року, матеріали надані Швецією (стор. 2), доступно за посиланням: <https://www.ohchr.org/en/calls-for-input/disciplinary-measures-against-judges-and-use-disguised-sanctions-report>.

64 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Швецією, стор. 1; Закон про публічну зайнятість, стаття 14.

65 Закон про публічну зайнятість, ст. 3.

66 Закон «Інструмент влади» 1974 року, частина 11, ст. 7.

Щодо строків притягнення до дисциплінарної відповідальності, то Закон передбачає, що суддя має бути письмово повідомлений про заявлене щодо нього порушення протягом двох років з дня його вчинення⁶⁷.

3. Види дисциплінарних стягнень

Закон про публічну зайнятість передбачає два види дисциплінарних стягнень – попередження та відрахування із заробітної плати⁶⁸. Але ці види санкцій не застосовуються до суддів Верховного Суду та Верховного Адміністративного Суду⁶⁹. Кілька дисциплінарних заходів не можуть бути застосовані одночасно. Відрахування із заробітної плати можливі щонайбільше тридцять днів, а щоденне відрахування не може перевищувати 25 відсотків заробітної плати⁷⁰.

Крім того, Конституція Швеції передбачає такий вид санкції як звільнення з посади, яке можливо лише якщо: (i) суддя вчинив кримінальне правопорушення; або (ii) суддя очевидно не відповідає своїй посаді внаслідок грубого та неодноразового невиконання своїх посадових обов'язків⁷¹. Ця норма застосовується до суддів всіх інстанцій.

Суддя може бути відсторонений від роботи на час процедури його звільнення, або якщо було ініційовано кримінальне провадження щодо нього, яке імовірно призведе до його звільнення⁷².

4. Порядок й особливості ініціювання дисциплінарного провадження. Стадії та строк дисциплінарного провадження

Дисциплінарне провадження щодо судді може бути ініційоване тільки (i) Парламентським Омбудсменом; (ii) Міністром юстиції; або (iii) судом, в якому працює суддя. Указані суб'єкти можуть подати доповідь про притягнення до дисциплінарної відповідальності, якщо вони отримали відповідні відомості від громадськості або за результатами власного розслідування⁷³. Доповідь повинна бути подана негайно⁷⁴.

Анонімні скарги не допускаються⁷⁵.

Дисциплінарні скарги розглядаються спеціальним органом – Національною радою з дисциплінарних правопорушень⁷⁶. Однак Національна рада не розглядає скарги щодо суддів Верховного Суду та Верховного Адміністративного Суду.

Національна рада з дисциплінарних правопорушень складається з п'яти членів, які призначаються Урядом на визначений період. Голова Ради та його заступник повинні бути правниками з досвідом суддівства⁷⁷.

Що стосується **суддів Верховного Суду та Верховного Адміністративного Суду**, то для них існує окрема процедура розгляду скарг, що встановлена Конституцією Швеції.

Передбачено, що Верховний Адміністративний Суд розглядає питання про звільнення або тимчасове відсторонення члена Верховного Суду від виконання обов'язків, а також про його примусове медичне обстеження. Питання про звільнення, тимчасове відсторонення від виконання обов'язків

67 Закон про публічну зайнятість, ст. 17.

68 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Швецією, стор. 3; Закон про публічну зайнятість, ст. 15.

69 Закон про публічну зайнятість, ст. 3.

70 Там само, ст. 15.

71 Закон «Інструмент влади» 1974 року, частина 11, ст. 7.

72 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Швецією, стор. 3; Закон про зайнятість державних службовців на керівних посадах, ст. 10.

73 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Швецією, стор. 2.

74 Постанова про зайнятість, ст. 15.

75 Звіт КРЕС - Розробка мінімальних суддівських стандартів V 2014-2015 «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів», прийнятий 5 червня 2015 року, стор. 109.

76 Закон про публічну зайнятість, ст. 34; Закон про зайнятість державних службовців на керівних посадах, ст. 15.

77 «Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Швецією, стор. 2.

чи зобов'язання пройти медичне обстеження члена Верховного Адміністративного Суду розглядається Верховним Судом. Дисциплінарне провадження щодо суддів Верховного Суду та Верховного Адміністративного Суду може бути ініційовано тільки Парламентським Омбудсменом або Міністром юстиції⁷⁸.

5. Порядок ухвалення й оформлення рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Як правило, дисциплінарне провадження є лише письмовим. Проте Національна рада з дисциплінарних правопорушень може прийняти рішення про розгляд справи за присутності судді. Слухання є закритими. Суддя може мати юридичного представника від профспілки або іншого, якого він обирає сам. Якщо у дисциплінарному провадженні суддю представляє профспілка, як правило, він не несе витрати на правову допомогу. Якщо суддя сам обирає представника, витрати на нього він також несе самостійно⁷⁹.

Рішення Національної ради з дисциплінарних правопорушень є публічними⁸⁰.

6. Оскарження рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності

Право на перегляд судом рішення Національної ради з дисциплінарних правопорушень про накладення дисциплінарного стягнення закріплено в Конституції Швеції. Якщо суддя був звільнений з посади за рішенням органу державної влади, який не є судом, то він може вимагати перегляду такого рішення судом. Те саме стосується будь-якого рішення, в результаті якого суддя відсторонюється від виконання обов'язків, зобов'язується пройти медичний огляд, або до нього застосовано дисциплінарне стягнення⁸¹.

Рішення Національної ради з дисциплінарних правопорушень можуть переглядатись судом як трудовий спір. Трудовий Суд буде найвищим судом у цій категорії справ⁸².

Крім того, існує спеціальна процедура перегляду рішення Національною радою, якщо рішення є явно неправильним, або стали відомі нові обставини, або з інших причин. Не може бути переглянуто рішення не накладати дисциплінарне стягнення на суддю. Перегляд рішення не може призвести до погіршення становища судді. Перегляд можливий навіть якщо справа розглядалася судом⁸³.

78 Закон «Інструмент влади» 1974 року, частина 11, ст. 8.

79 Звіт КРЕС «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів» від 5 червня 2015 року, стор. 158.

80 Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Швецією, стор. 2.

81 Закон «Інструмент влади» 1974 року, частина 11, ст. 9.

82 Дисциплінарні заходи щодо суддів та застосування «замаскованих» санкцій: звіт», матеріали надані Швецією, стор. 2-3.

83 Звіт КРЕС «Дисциплінарне провадження та відповідальність суддів» від 5 червня 2015 року, стор. 181.

1. Загальні відомості щодо регулювання дисциплінарної відповідальності судді

Судова система Республіки Молдова має три рівні – перша інстанція, апеляційна інстанція та Вища судова палата. Для окремих категорій справ можуть діяти спеціалізовані суди⁸⁴. Судді призначаються Президентом Республіки за поданням Вищої ради магістратури спочатку на п'ять років, а в подальшому – безстроково. Судді Вищої судової палати призначаються Парламентом за поданням Вищої ради магістратури⁸⁵.

Конституція країни встановлює, що Вища рада магістратури забезпечує призначення, переміщення, відрядження суддів, підвищення їх на посаді та застосування до них дисциплінарних заходів⁸⁶.

Водночас у 2014 році було прийнято Закон «Про дисциплінарну відповідальність суддів», який набрав чинності з 1 січня 2015 року⁸⁷. Цим Законом було створено новий незалежний орган, відповідальний за розгляд дисциплінарних справ щодо суддів – Дисциплінарну колегію.

Загалом Венеціанська комісія позитивно оцінила цей Закон, хоча і звертала увагу на невідповідність його положень ст. 123 Конституції країни, якою саме Вища рада магістратури наділяється дисциплінарними повноваженнями щодо суддів⁸⁸.

Після цього, більшість положень, що стосуються підстав та порядку притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, закріплені в Законі «Про дисциплінарну відповідальність суддів».

Дисциплінарна колегія – це незалежний орган, який розглядає дисциплінарні справи щодо суддів, які обіймають посаду, і суддів, які пішли у відставку, за дії, вчинені під час виконання службових обов'язків, і застосовує дисциплінарні стягнення⁸⁹.

Дисциплінарна колегія діє у складі 4 суддів і 3 представників громадянського суспільства⁹⁰. Члени Дисциплінарної колегії з числа суддів обираються таємним голосуванням загальними зборами суддів. Судді можуть бути обрані до Дисциплінарної колегії тільки в разі, якщо вони фактично пропрацювали на посаді судді не менше 2 років⁹¹. Члени Дисциплінарної колегії серед представників громадянського суспільства призначаються Міністром юстиції в результаті відбору на основі відкритого конкурсу⁹². Венеціанська комісія звертала увагу, що закон не містить чітких критеріїв для відбору представників громадянського суспільства до Дисциплінарної колегії⁹³.

2. Підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності (дисциплінарні проступки). Строк притягнення суддів до відповідальності

Дисциплінарні стягнення застосовуються до суддів, які обіймають посаду, і до тих, хто пішов у відставку, за дії, вчинені під час виконання службових обов'язків⁹⁴. Стаття 4 Закону «Про дисциплінарну відповідальність суддів» встановлює перелік дисциплінарних проступків. До них відносяться:

84 Конституція Республіки Молдова, ст. 115, доступна за посиланням (рос. мова): <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=R1OyilLY1qk%3d&tabid=151&language=ro-RO>

85 Конституція Республіки Молдова, ст. 116.

86 Конституція Республіки Молдова, ст. 123.

87 Закон Республіки Молдова № 178 від 25.07.2014 року «Про дисциплінарну відповідальність суддів», доступний за посиланням (рос. мова): https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135676&lang=ru

88 Спільний висновок Венеціанської Комісії щодо проекту Закону Республіки Молдова про дисциплінарну відповідальність суддів, прийнятий 21-22 березня 2014 року, пар. 6, 10, доступний за посиланням (англ. мова): [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)006-e).

89 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 8(1).

90 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 9(1).

91 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 10(1).

92 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 10(3).

93 Спільний висновок Венеціанської Комісії щодо проекту Закону Республіки Молдова про дисциплінарну відповідальність суддів, стор. 4.

94 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 7(1).

- (i) недотримання навмисне або через грубу недбалість обов'язку щодо самовідводу, коли суддя знає або повинен знати про існування однієї з обставин, передбачених законом, для самовідводу, а також формулювання повторних і невинуватених висловлювань щодо самовідводу по одній і тій самій справі, в результаті чого розгляд справи затягується;
- (ii) ухвалення судового рішення, в якому навмисно або через грубу недбалість були порушені основні права і свободи фізичних або юридичних осіб, гарантовані Конституцією Республіки Молдова та міжнародними договорами про основні права людини, стороною яких є Республіка Молдова;
- (iii) втручання в здійснення правосуддя іншими суддями;
- (iv) незаконне втручання або використання статусу судді у відносинах з іншими органами влади, установами чи службовцями з метою задоволення особистих інтересів або інтересів інших осіб, або для одержання неправомірної вигоди;
- (v) недотримання таємниці наради суддів або конфіденційності діяльності такого характеру, а також інших конфіденційних відомостей, що стали відомими судді під час виконання повноважень;
- (vi) порушення з вини судді та без розумних на те підстав службових обов'язків, включно зі строками виконання процесуальних дій, якщо це безпосередньо зачіпає законні права, свободи та інтереси учасників процесу або інших осіб;
- (vii) невмотивована відсутність на роботі, запізнення або передчасне залишення роботи, якщо це завдало шкоди діяльності інстанції;
- (viii) порушення в процесі здійснення правосуддя імперативних норм законодавства;
- (ix) нешанобливе ставлення в процесі здійснення правосуддя до колег, адвокатів, експертів, свідків або інших осіб;
- (x) порушення положень про несумісність;
- (xi) вчинення корупційних правопорушень;
- (xii) перешкоджання будь-якими засобами діяльності судових інспекторів;
- (xiii) інші діяння, які можуть торкнутися честі, професійної порядності або престижу правосуддя тією мірою, якою це зачіпає довіру до правосуддя, вчинені під час виконання службових обов'язків або поза їхнім виконанням, які за своєю тяжкістю не можуть бути кваліфіковані тільки як порушення Кодексу професійної етики та поведінки суддів.

Крім того, дисциплінарним порушенням також вважатиметься невиконання без розумного обґрунтування головами та заступниками голів судових інстанцій своїх обов'язків, наприклад, незатвердження складу колегій тощо⁹⁵.

Отже, перелік порушень, що вважаються дисциплінарними проступками судді, є широким та водночас невичерпним. Багато порушень пов'язані з прийняттям суддею рішень у справі, як процесуальних, так і по суті.

За загальним правилом, заява про обставини імовірних дисциплінарних порушень судді має бути подана у строк, не більший за 3 роки з дня вчинення відповідних порушень⁹⁶.

95 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 4(2).

96 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 5(1).

3. Види дисциплінарних стягнень

До суддів можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення: (i) зауваження; (ii) догана; (iii) звільнення з посади судді. До суддів, які обіймають посади голів або заступників голів судових інстанцій крім цього також може застосовуватися дисциплінарне стягнення у вигляді звільнення з відповідної посади.

Зауваження полягає у приверненні уваги судді до вчиненого дисциплінарного порушення та рекомендації з приводу дотримання в майбутньому положень закону, з попередженням про те, що в разі нового дисциплінарного порушення буде призначено більш суворе покарання. Зауваження виноситься в письмовому вигляді. Термін дії зауваження становить один рік.

Догана полягає в письмовій критиці дій, вчинених суддею. Термін дії догани становить два роки.

Звільнення з посади судді являє собою припинення повноважень судді внаслідок вчинення тяжкого або повторного дисциплінарного проступку.

Звільнення з посади голови або заступника голови судової інстанції застосовується за тяжкі або повторні дисциплінарні порушення, і передбачає припинення повноважень голови або заступника голови судової інстанції. Рішення про звільнення з посади голови або заступника голови судової інстанції ухвалюється Вищою радою магістратури.

4. Порядок й особливості ініціювання дисциплінарного провадження. Стадії та строк дисциплінарного провадження

Дисциплінарне провадження включає такі етапи:

- (i) подання заяви про обставини імовірного дисциплінарного порушення;
- (ii) перевірка заяви судовою інспекцією та дисциплінарне розслідування;
- (iii) розгляд дисциплінарних справ Дисциплінарною колегією;
- (iv) ухвалення рішень у дисциплінарній справі⁹⁷.

Заяву про обставини імовірного дисциплінарного проступку судді може подати:

- (i) особа, права якої були порушені внаслідок діяння, вчиненого суддею, або інша особа, яка може посилатися на законні інтереси;
- (ii) члени Вищої ради магістратури;
- (iii) Колегія з оцінки діяльності суддів (орган, що займається добором та оцінкою діяльності суддів);
- (iv) судова інспекція;
- (v) Міністерство юстиції⁹⁸.

Заява повинна містити інформацію про автора заяви⁹⁹. Тобто, можна дійти висновку, що анонімні заяви не допускаються.

Заява про обставини імовірного дисциплінарного порушення подається до секретаріату Вищої ради магістратури. Заява реєструється і передається головному судовому інспектору протягом не більш як трьох робочих днів від дня прийняття. Головний судовий інспектор за допомогою методу випадкового розподілу розподіляє заяви судовим інспекторам на перевірку¹⁰⁰.

97 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 18.

98 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 19.

99 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 20(1)(а).

100 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 21.

Судова інспекція, що має функціональну автономію, є незалежним спеціалізованим органом при Вищій раді магістратури, який складається з семи судових інспекторів. Матеріально-технічне забезпечення діяльності судової інспекції здійснюється Вищою радою магістратури¹⁰¹.

Перевірка заяви є етапом, на якому встановлюються дії, які ставлять у провину судді, та їхні наслідки, обставини, за яких їх було вчинено, а також будь-які інші переконливі дані, з яких можна дійти висновку про наявність чи відсутність елементів дисциплінарного порушення. Перевірка заяв проводиться судовими інспекторами протягом не більш як 30 робочих днів з дня реєстрації заяви¹⁰².

За відсутності ознак складу дисциплінарного порушення або якщо обставини, наведені в заяві, не підтверджуються доказами, поданими в процесі попередньої перевірки, судовий інспектор, якому було розподілено заяву, вмотивованим рішенням відхиляє її. Рішення про відхилення заяви може бути оскаржено автором заяви протягом 15 днів¹⁰³.

У разі встановлення наявності ознак складу дисциплінарного порушення судовий інспектор ухвалює рішення про порушення дисциплінарного провадження та про початок дисциплінарного розслідування, що має проводитися протягом 30 робочих днів з дати ухвалення рішення¹⁰⁴.

Після завершення дисциплінарного розслідування, якщо ознак складу дисциплінарного порушення не встановлено, судовий інспектор ухвалює вмотивоване рішення про відхилення заяви та про закриття дисциплінарного провадження, яке також може бути оскаржено протягом 15 днів¹⁰⁵.

Скарги на рішення судових інспекторів про відхилення заяв подаються до Дисциплінарної колегії. Такі скарги розглядаються Дисциплінарною колегією у складі трьох членів, з яких один повинен бути суддею¹⁰⁶. Провадження з розгляду скарг є письмовим¹⁰⁷. Дисциплінарна колегія може прийняти рішення про (i) задоволення скарги і повернення справи судовій інспекції для додаткової перевірки; або (ii) про відхилення скарги як необґрунтованої або несвоєчасно поданої¹⁰⁸.

Рішення про задоволення скарги вважається прийнятим, якщо за це проголосував щонайменше один член Дисциплінарної колегії. Рішення про відхилення скарги приймається одногослосно всіма членами. Рішення про відхилення скарги може бути оскаржено у Вищій раді магістратури¹⁰⁹.

Після завершення дисциплінарного розслідування, якщо встановлено наявність ознак складу дисциплінарного порушення, судовий інспектор складає звіт, який разом з матеріалами дисциплінарної справи подається у триденний строк Дисциплінарній колегії для розгляду¹¹⁰.

Дисциплінарну справу розглядають за обов'язкового виклику судді, щодо якого порушено дисциплінарну справу, і представника судової інспекції. Під час розгляду дисциплінарної справи судді, який є суб'єктом заяви, може надавати допомогу обраний ним адвокат¹¹¹.

Засідання Дисциплінарної колегії є відкритими, за винятком випадків, коли колегія вирішує за власною ініціативою або на вимогу судді, зазначеного в дисциплінарній справі, про розгляд справи на закритому засіданні в інтересах додержання громадського порядку або національної безпеки, або коли необхідний захист приватного життя учасників дисциплінарного провадження¹¹².

101 Закон Республіки Молдова № 947 від 19 липня 1996 року «Про Вищу раду магістратури», ст. 71, доступний за посиланням (рос. мова): https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122078&lang=ru

102 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 23(1).

103 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 23(11).

104 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 23(12).

105 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 26(1).

106 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 27(2).

107 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 28(1).

108 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 28(3).

109 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 29.

110 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 26(1).

111 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 31.

112 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 34(1).

Дисциплінарна колегія може запросити в судової інспекції проведення додаткових перевірок та/або збирання нових документів чи доказів, у разі якщо матеріали справи не є повними¹¹³.

Дисциплінарна колегія розглядає справу у 60-денний строк¹¹⁴.

5. Порядок ухвалення й оформлення рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Рішення Дисциплінарної колегії ухвалюються в нарадчій кімнаті. Нарада має таємний характер і проводиться відразу після завершення засідання, на якому розглядалася дисциплінарна справа. Голова Дисциплінарної колегії оголошує резолютивну частину рішення, а Дисциплінарна колегія у 20-денний строк з дня оголошення резолютивної частини рішення складає вмотивоване рішення. Член колегії, який має окрему думку щодо ухваленого рішення, може викласти її в письмовій формі, із зазначенням мотивів.

Рішення Дисциплінарної колегії оприлюднюються на веб-сторінці Вищої ради магістратури протягом 3 робочих днів з дня складання вмотивованого рішення. Копія рішення надсилається учасникам дисциплінарної справи протягом 3 робочих днів з дня складання вмотивованого рішення.

Дисциплінарна колегія може прийняти рішення про:

- (i) констатування дисциплінарного порушення та накладення дисциплінарного стягнення;
- (ii) констатування дисциплінарного порушення і припинення дисциплінарного провадження, якщо минув строк притягнення до дисциплінарної відповідальності;
- (iii) припинення дисциплінарного провадження, якщо дисциплінарне порушення не було вчинено;
- (iv) припинення дисциплінарного провадження у разі відкликання поданої заяви, коли сторони не наполягають на розгляді заяви по суті;
- (v) припинення дисциплінарного провадження у разі невідповідності заяви вимогам, встановленим законом.

6. Оскарження рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності

Рішення Дисциплінарної колегії можуть бути оскаржені у Вищій раді магістратури особами, які подали заяву, судовою інспекцією або суддею, щодо якого ухвалено рішення, у 15-денний строк з дня отримання копії вмотивованого рішення. 15-денний строк є строком, що не підлягає поновленню. Після закінчення цього строку неоскаржені рішення Дисциплінарної колегії стають остаточними¹¹⁵. Скарги розглядаються протягом не більш як 30-денного строку з дня їх реєстрації у Вищій раді магістратури¹¹⁶.

За результатами розгляду скарги Вища рада магістратури може прийняти рішення: (i) залишити рішення Дисциплінарної колегії без змін; або (ii) задовольнити скаргу та прийняти нове рішення¹¹⁷.

Рішення Вищої ради магістратури можуть бути оскаржені у Вищій судовій палаті особою, яка подала заяву, судовою інспекцією або суддею, щодо якого ухвалено рішення, у 30-денний строк з дня отримання вмотивованого рішення. Строк розгляду заяви про оскарження не повинен перевищувати 30 днів¹¹⁸.

113 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 32(2).

114 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 33.

115 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 39(1).

116 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 39(2).

117 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 39(4).

118 Закон Республіки Молдова «Про дисциплінарну відповідальність суддів», ст. 40.

НІДЕРЛАНДИ

1. Загальні відомості щодо регулювання дисциплінарної відповідальності судді

Згідно зі ст. 117 Конституції Нідерландів, у випадках, передбачених актом парламенту, суддів може бути відсторонено або звільнено судом, який є частиною судової системи, та визначений актом парламенту. У межах системи, що регулює дисциплінарну відповідальність суддів у Нідерландах, діють три основні суб'єкти: (i) Верховний Суд, (ii) Генеральний прокурор¹¹⁹ і (iii) голова суду.

Згідно з розділом 72 Закону про судоустрій, до складу Верховного Суду має входити голова, максимум сім заступників голови, максимум тридцять суддів і максимум п'ятнадцять надзвичайних суддів. Надзвичайні судді виконують функції суддів, якщо до них звертається з відповідним закликом голова суду.

Дисциплінарні повноваження голів судів було розширено внаслідок розширення підстав для винесення догани. У той час як раніше суддя, який «своїми діями чи бездіяльністю завдав значної шкоди належному відправленню правосуддя або довірі до правосуддя», міг бути звільнений лише Верховним Судом, тепер це також може бути підставою для винесення письмової догани головою суду.

Також розширено дисциплінарні повноваження Верховного Суду. Запроваджено **два нові дисциплінарні стягнення**: (i) утримання заробітної плати і (ii) відсторонення або умовне відсторонення. Крім того, Верховний Суд тепер може винести письмову догану. Також, підстави для звільнення було розширено, а до їх переліку включено таку підставу як нехтування з боку судді гідністю своєї посади або своїми службовими обов'язками¹²⁰.

У 2002 році в результаті реформ офіційно було запроваджено термін «дисциплінарні стягнення» на позначення попереджень і звільнень, які існували раніше.

Крім того, завдяки реформам, у 2019 році до системи дисциплінарної відповідальності суддів було внесено додаткові зміни, які розширили дисциплінарні повноваження як голів судів, так і Верховного Суду.

Роль Судової ради

У Нідерландах Судова рада не бере участі в дисциплінарних засіданнях. Призначення суддів також здійснюється не безпосередньо Судовою радою, а Національним відбірковим комітетом і Міністерством юстиції та безпеки. Комітет складається з 22 членів, зокрема Президії, до складу якої входить четверо членів, 12 членів і 6 додаткових членів. Члени комітету представляють судову владу, а також різні частини суспільства, зокрема сектор державного управління, бізнес, сектор освіти та науки, юридичні фірми та органи прокуратури. Членів Комітету призначає Рада юстиції на основі відбору, що проводиться самим Комітетом. Є й інші органи, що беруть участь в управлінні судовою системою, як-от Міністерство юстиції та безпеки або адміністрації судів¹²¹.

Для загального розуміння системи важливо знати функції Судової ради. Так, роль Ради юстиції чітко визначена в Законі про судоустрій (розділ 6, ст. ст. 84-109). Рада відповідає за:

119 Генеральний прокурор у Верховному Суді:

1. При Верховному Суді діє офіс генерального прокурора, який очолює Генеральний прокурор Верховного Суду.
2. Генеральний прокурор Верховного Суду відповідає за: а. Притягнення до відповідальності за вчинення тяжких і незначних посадових правопорушень, вчинених членами парламенту, міністрами або державними секретарями; б. надання висновків, що подаються до Верховного Суду у випадках, визначених законом; в. подання касаційних скарг в інтересах єдиного застосування законодавства; д. подання заявки на ухвалення рішень Верховним Судом, як зазначено в статті 6А Закону про суддів (правовий статус) [стосується дисциплінарних стягнень, відсторонення, звільнення та переведення тощо].
3. У випадках, коли Верховний Суд виносить рішення по суті справи, Генеральний прокурор Верховного суду бере на себе обов'язки та повноваження державного обвинувачення, зазначені в статті 125.
4. На Генерального прокурора Верховного Суду законом також можуть покладатися інші обов'язки.
5. Повноваження Генерального прокурора можуть також виконувати заступник Генерального прокурора та Генеральний адвокат, якщо це не суперечить характеру повноважень.

120 Сохарно, Джонатан, (2021). Дисциплінарний контроль суддів у Нідерландах: вразлива система (Soeharno, Jonathan. (2021). Disciplinary control of judges in the Netherlands: a vulnerable system).

121 ОБСЄ – Варшава, 16 грудня 2021 року, Висновок-№: JUD-KAZ/415/2021 «Порівняльна записка щодо моделей судових рад як незалежних органів самоврядування»;

- (i) підготовку свого бюджету та загального бюджету судів;
- (ii) виділення бюджетних коштів окремим судам;
- (iii) забезпечення оперативного управління судами;
- (iv) контроль за використанням судами бюджетних коштів;
- (v) загальнонаціональні заходи, пов'язані з набором, добором, найманням, призначенням та навчанням працівників суду.

До завдань Ради також входить консультування парламенту щодо нового законодавства після проведення консультацій із судами. Бюджет на здійснення правосуддя встановлюється відповідно до об'єктивних критеріїв, передбачених законодавством. Міністр безпеки та юстиції забезпечує виділення необхідних коштів із центрального урядового бюджету, який встановлюється урядом і парламентом.

2. Підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності (дисциплінарні проступки). Строк притягнення суддів до відповідальності

Підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності суддів регулюються Законом про суддів (*правовий статус*)

Стаття 46с цього Закону передбачає, що до судді може бути застосовано дисциплінарне стягнення, якщо він:

- (i) нехтує гідністю посади, своїми службовими обов'язками чи службовими зобов'язаннями;
- (ii) порушує положення, які забороняють йому займатися певною професійною діяльністю, передбачають постійне місце проживання, забороняють брати участь у будь-яких 'комунікації чи спілкуванні зі сторонами або їхніми адвокатами та представниками, отримувати від них будь-яку спеціальну інформацію чи письмові документи, покладають на нього обов'язок зберігати конфіденційність або передбачають зобов'язання інформувати керівництво про діяльність, якою він займається поза межами своєї посади; або
- (iii) якщо його дії чи бездіяльність завдають значної шкоди належному відправленню правосуддя чи довірі до правосуддя.

Один із недавніх прикладів оголошення письмової догани судді стався в Апеляційному суді м. Гаага. Нідерландська суддя, яка намагалася вплинути на суд у рамках нещодавнього судового процесу у справі МН17, поширюючи серед суддів теорію змови, отримала офіційну догану від Верховного Суду.

Суддя Шарлотта ван Рейнберк, яка працює в Апеляційному суді м. Гаага, роздала книгу, написану її братом, суддям і прокурорам, які беруть участь у справі МН17. Автор книги, який використав псевдонім, стверджує, що рейс МН17 взагалі не був збитий російською ракетою в 2014 році, як стверджується у висновку Ради безпеки Нідерландів і прокуратури. У рішенні про винесення догани судді Верховний Суд зазначив, що вона намагалася вплинути на суддів і хід судового процесу у справі МН17. Цим вона підірвала довіру до авторитету та неупередженості судової влади, зазначив суд¹²².

Як вбачається, підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності у Нідерландах є надто загальними. Зазвичай рекомендується, щоб під час реформування системи притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності підстави для настання такої відповідальності визначалися якомога більш детально, адже йдеться про передбачуваність законодавства; крім того, це може вплинути на довіру до процесу, особливо, якщо існує процедура оскарження, яку також краще прописати в законодавстві. Як зазначає КРЕС, бажано, щоб надалі держави-члени визначали конкретні підстави для застосування дисциплінарних стягнень у національному законодавстві, як пропонується в Реко-

122 Доступно за помиланням: <https://www.dutchnews.nl/2023/07/judge-reprimanded-for-spreading-mh17-conspiracy-theory/>

мендації № R (94) 12. Наразі підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності, як правило, викладаються із застосуванням дуже узагальненої термінології¹²³.

3. Види дисциплінарних стягнень

Відповідно до Закону про суддів (*правовий статус*) до суддів можуть застосовуватися такі дисциплінарні заходи:

- (i) письмова догана;
- (ii) утримання заробітної плати в розмірі не більше половини місячного окладу;
- (iii) відсторонення не більше ніж на три місяці; або
- (iv) звільнення.

Слід зазначити, що звільнення як дисциплінарний захід не застосовується виключно на підставі Статті 46с(а) (*нехтування гідністю посади, службовими обов'язками чи офіційними зобов'язаннями*).

У разі призначення відсторонення як дисциплінарного заходу Верховний Суд зберігає за собою повноваження виносити рішення, яке дозволяє взагалі не застосовувати відсторонення у разі дотримання певних умов, викладених у рішенні.

Відсторонення не застосовується, якщо протягом визначеного періоду часу суддя демонструє гідну професійну поведінку та не вчиняє жодних діянь, подібних до того, що призвели до дисциплінарного стягнення. Крім того, суддя повинен уникати будь-яких інших дій або бездіяльності, передбачених статтею 46с (*дії або бездіяльність, які завдають значної шкоди належному відправленню правосуддя або довірі до правосуддя*). Дотримання будь-яких спеціальних умов, встановлених у зв'язку з відстороненням, також має велике значення.

По суті, Верховний Суд може прийняти рішення про призупинення застосування дисциплінарного стягнення за умови, що суддя демонструє зразкову поведінку та не вчиняє жодних протиправних дій протягом встановленого періоду, дотримуючись усіх додаткових вимог, встановлених судом. Такий підхід передбачає можливість спокутування провини та дає судді, до якого було застосовано дисциплінарне стягнення, шанс відновити свою добросовісність та продемонструвати відданість своїм обов'язкам як судді.

Письмова догана накладається як дисциплінарне стягнення, якщо тільки вона не накладена Верховним Судом:

- (i) щодо суддів окружного суду, які не є головою суду цього суду: суддею, який є головою відповідного окружного суду;
- (ii) щодо суддів апеляційних судів, які не є головою цього апеляційного суду, а також суддів, зокрема, тих, які є головами окружних судів регіону, що охоплюється юрисдикцією відповідного апеляційного суду: суддею, який є головою відповідного апеляційного суду;
- (iii) щодо заступників голів судів, суддів і надзвичайних суддів Верховного Суду, а також суддів, які є головами апеляційних судів: головою Верховного Суду;
- (iv) щодо заступника Генерального прокурора, генеральних адвокатів і надзвичайних генеральних адвокатів Верховного Суду: Генеральним прокурором Верховного Суду;

Слід зазначити, що за останні п'ятдесят років Верховний Суд рідко відстороняв суддів від виконання їхніх обов'язків, а звільняв суддів лише двічі. У 2008 році у зв'язку з хворобою відповідного судді та у 2009 році у зв'язку з непрацездатністю відповідного судді з інших причин, ніж хвороба¹²⁴.

123 КРЕС (2002) Висновок № 3, доступно за посиланням: <https://rm.coe.int/16807475bb>.

124 Доступно за посиланням: <https://www.hogeraad.nl/english/the-procurator-general-the-supreme-court/disciplinary/>.

4. Порядок й особливості ініціювання дисциплінарного провадження. Стадії та строк дисциплінарного провадження

Повноваження голови суду зводяться до винесення письмової догани, для чого може бути три підстави: (i) недбале виконання обов'язків, (ii) порушення законодавства або (iii) вчинення дій, що заважають належному розгляду справи. Судді, щодо якого порушується дисциплінарна справа, надається можливість надати пояснення зору в письмовій або усній формі, про що складається відповідний протокол. Ні догану, ні надані пояснення не оприлюднюють.

Якщо суддя бажає оскаржити письмову догану, він може подати апеляцію до Центрального апеляційного трибуналу. Такий процес оскарження має адміністративний характер, у рамках якого суддя може вимагати перегляду рішення голови суду. Центральний апеляційний трибунал використовує стандарт «дискреції», що означає, що він надає голові суду певну свободу дій у процесі прийняття рішень. Тест, який використовується трибуналом, полягає в тому, щоб визначити, чи можна було б, діючи розумно, дійти того рішення, яке виніс голова суду. Цей тест відомий як «тест на визначення межі дискреції».

Рішення, винесені Центральним апеляційним трибуналом, є доступними широкому загалу та публікуються з метою забезпечення прозорості та підзвітності.

Верховний Суд може застосовувати дисциплінарні стягнення лише за поданням Генерального прокурора. Генеральний прокурор може зробити це *ex officio* або за наявності обґрунтованого звернення з боку голови суду.

5. Порядок ухвалення й оформлення рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Генеральний прокурор не може звертатися із запитом до Верховного Суду, не дозволивши відповідному судді надати пояснення в письмовій або усній формі (про що складається протокол). Верховний Суд розглядає звернення у закритому судовому засіданні та запрошує відповідного суддю (якого було належним чином повідомлено про звернення Генерального прокурора) бути присутнім. Верховний Суд також може заслуховувати свідків. Верховний Суд ухвалює офіційне рішення, яке підлягає оприлюдненню, хоча ім'я судді не розкривається. Про своє рішення Верховний Суд негайно повідомляє відповідний суд, Генерального прокурора та Міністра.

Згідно з інформацією, наданою Радою, у 2011-2018 роках голови судів винесли 14 письмових попереджень суддям (які лише починаючи з 1 січня 2019 року іменуються доганами). Дії, які призвели до притягнення до дисциплінарної відповідальності, включали: неналежну поведінку в приватному житті; оголошення суддею наміру порушити конфіденційність нарадчої кімнати; випадок на межі хвороби та неналежної поведінки; ситуація, коли суддя порушив справу проти адвоката і був заслуханий у цій справі як свідок; а також випадки, коли суддя пішов у відставку через водіння в нетверезому стані. У (щонайменше) чотирьох випадках письмові догани призвели до подальшої відставки суддів. Крім того, було (щонайменше) десять інших випадків, які стосувалися вчинення дій, які, хоча й передбачають притягнення до дисциплінарної відповідальності, призвели до відставки суддів, хоча формально жодних дисциплінарних заходів не застосовувалося. Жоден із суддів не оскаржував догани до Центрального апеляційного трибуналу¹²⁵.

6. Оскарження рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності

Оскільки справа розглядається у вищому суді, рішення Верховного Суду оскарженню не підлягає. Звісно, це також становить проблему, оскільки всі міжнародні організації радять мати механізм оскарження дисциплінарної відповідальності суддів.

¹²⁵ Сохарно, Джонатан, (2021). Дисциплінарний контроль суддів у Нідерландах: вразлива система (Soeharno, Jonathan. (2021). Disciplinary control of judges in the Netherlands: a vulnerable system).

1. Загальні відомості щодо регулювання дисциплінарної відповідальності судді

Конституція Литовської Республіки встановлює підстави для звільнення з посади судді, серед яких поведінка, що ганьбить ім'я судді (ст. 115). Також ст. 116 встановлює процедуру імпічменту Голови та суддів Верховного Суду, а також голови та суддів апеляційного суду за грубе порушення Конституції чи порушення присяги, або у разі визнання їх винними у вчиненні злочину.

Основні принципи та порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів встановлені в Законі про суди Литовської Республіки (ст. 83-87), а саме: підстави для притягнення до відповідальності, порядок порушення дисциплінарної справи, компетентні органи та порядок їхньої роботи, стягнення, право на оскарження.

Важливим джерелом для визначення порядку притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності є доктрина Конституційного Суду. У своїх постановах і рішеннях Конституційний Суд розробив комплексне тлумачення положень Закону про суди з огляду на їх відповідність Конституції, у тому числі тих положень, що регулюють дисциплінарні процедури¹²⁶.

Кодекс етики суддів Литовської Республіки, прийнятий Загальними зборами суддів Литовської Республіки 28 червня 2006 року, визначає основні принципи поведінки суддів. У подальшому положення Кодексу тлумачаться в практиці Комісії з питань суддівської етики та дисципліни, а також Суду честі. Також важливим практичним інструментом застосування Кодексу етики є Практичний посібник до Кодексу, підготовлений Комісією з питань суддівської етики та дисципліни (*останнє видання опубліковано в 2022 році*).

Положення про Комісію з питань суддівської етики та дисципліни, затверджене постановою Ради суддів № 13П-10-(7.1.2) від 25 січня 2019 року, встановлює регламент Комісії, порядок притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, права та обов'язки судді, стосовно якого пропонується застосувати стягнення, права та обов'язки членів Комісії з питань суддівської етики та дисципліни під час виконання покладених на них функцій та сприяння етичному вихованню суддів.

Регламент Суду честі, затверджений постановою Судової ради № 13Р-68-(7.1.2) від 30 травня 2014 року встановлює цілі, завдання та засади діяльності Суду честі, порядок організації та проведення його засідань, прийняття рішень, права та обов'язки під час виконання функцій, покладених на суд.

Компетентні органи, які беруть участь у процедурі притягнення до дисциплінарної відповідальності такі.

Комісія з питань суддівської етики та дисципліни є органом суддівського самоврядування, який вирішує питання про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, надає суддям консультації з питань етики.

Комісія складається з 7 членів: 2 члени призначаються Президентом Республіки, 1 – Головою Парламенту, 4 – Судовою Радою. Президент Республіки та спікер парламенту призначають членів, які представляють громадськість (*особи з бездоганною репутацією, як визначено в Законі про державну службу*). Одна й та сама особа не може бути призначена членом Комісії більше двох строків підряд. Судова рада затверджує Голову Комісії з числа призначених членів. Членом Комісії не може бути член Судової ради, посадова особа, яка має право ініціативи щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності, член Суду честі, а також суддя, на якого накладено дисциплінарне стягнення.

Суд честі є самостійним органом судів, до повноважень якого належить розгляд дисциплінарних справ щодо суддів та клопотань суддів про захист суддівської честі.

¹²⁶ Наприклад, рішення від 27 листопада 2006 року про відповідність ч. 8 статті 90 Закону про суди Конституції Литовської Республіки; постанова від 16 січня 2007 року про відповідність Указу Президента Республіки «Про звільнення суддів місцевих судів і голів судів з посади» від 22 липня 2003 року Конституції Литовської Республіки та Закону про суди; рішення від 10 березня 2014 року про тлумачення положень постанови Конституційного Суду від 21 грудня 1999 року щодо конституційного принципу незалежності суддів і судів; тощо.

Суд честі формується на строк повноважень Судової ради, до складу якого входять 10 членів: 2 кандидати призначаються Президентом Республіки, 2 – Головою Парламенту, 6 – Судовою радою. Президент Республіки та голова парламенту роблять призначення з числа представників громадськості. Судова рада обирає по 1 члену від Верховного Суду, Апеляційного суду та Вищого адміністративного суду та ще 3 члени – з числа суддів усіх обласних судів, обласних адміністративних судів і районних судів шляхом таємного голосування.

Судова рада є виконавчим органом суддівського самоврядування, який забезпечує незалежність судів і суддів, до складу якого входять 17 членів (*усі вони є суддями, 14 обираються колегами-суддями і 3 є членами за посадою: Голови Верховного Суду, Верховного адміністративного суду та Апеляційного суду відповідно*).

Судова бере участь у дисциплінарному провадженні, коли її згода є обов'язковим елементом процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності. Йдеться про два випадки:

- (i) при притягненні до дисциплінарної відповідальності члена Судової ради або Суду честі;
- (ii) у разі звільнення судді з посади.

Президент Республіки та Парламент є компетентними органами, які приймають рішення про звільнення суддів з посади (*про процедуру звільнення див. далі*).

2. Підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності (дисциплінарні проступки). Строк притягнення суддів до відповідальності

Підстави для настання дисциплінарної відповідальності встановлено ч. 2 ст. 83 Закону про суди. Дисциплінарна справа щодо судді може бути порушена:

- (i) у разі вчинення дій, що принижують (дискредитують) посаду судді;
- (ii) у разі порушення інших вимог Кодексу суддівської етики;
- (iii) у разі недотримання встановлених законом обмежень щодо трудової та політичної діяльності суддів.

Діяння, що принижує посаду судді, кваліфікується Законом як діяння, несумісне з честю судді та суперечить вимогам Кодексу суддівської етики, дискредитує посаду судді та підриває авторитет суду.

Діянням, що принижує посаду судді, вважається також будь-яка неправомірна поведінка під час виконання професійних обов'язків – вочевидь недбале виконання будь-якого конкретного суддівського обов'язку чи бездіяльність без поважної причини.

Кодекс суддівської етики встановлює основні принципи поведінки суддів (ст. 5), порушення яких може стати підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності. До таких принципів відносяться:

- (i) повага до особистості;
- (ii) повага та вірність державі;
- (iii) справедливість і неупередженість;
- (iv) незалежність;
- (v) конфіденційність;
- (vi) прозорість і публічність;
- (vii) чесність і безкорисливість;
- (viii) добропорядність;

- (ix) зразковість;
- (x) розуміння свого обов'язку;
- (xi) солідарність;
- (xii) підвищення кваліфікації.

Тлумачення цих принципів, засноване на практиці розгляду дисциплінарних справ, наводиться в Практичному посібнику, розробленому Комісією з питань суддівської етики та дисципліни (остання редакція прийнята у 2022 році).

Наприклад, тлумачення принципу добропорядності, представлене в Практичному посібнику, було, зокрема, засноване на справі, у якій розглядалася поведінка судді в соціальних мережах (Рішення Суду честі № 21P-1 від 13 грудня 2021 р.). Суд честі зазначив, що Кодекс суддівської етики не встановлює правил і вимог щодо поведінки суддів у соціальних мережах. Він звернув увагу на Рекомендації щодо спілкування суддів у соціальних мережах, підготовлені на другому форумі «Global Judicial Integrity Network», що проходив у 2020 році в м. Доха, які є правилами рекомендаційного характеру. Відповідно до пункту 6 цих Рекомендацій, судді повинні знати та враховувати практичні аспекти вираження думок та демонстрації певних зв'язків онлайн. Ці аспекти потенційно більш широко охоплюють поняття розголосу або розповсюдження у великих мережах, а також повторюваності заяв і потенційно значних наслідків відносно невеликих і випадкових дій (як-от «лайкання») або передачі інформації, наданої третіми особами, у будь-який інший спосіб. Таким чином, той факт, що певні твердження позначені «лайками», визнається в Рекомендаціях як відносно невелика і випадкова дія, наслідки якої є лише потенційними. Як зазначила суддя у згаданій дисциплінарній справі, вона вела свій обліковий запис у Facebook так, щоб там не було політично заангажованих чи ненависницьких висловлювань, а пости всіх інших людей зазвичай відмічала «лайками». На думку Суду честі, це свідчить про те, що суддя несерйозно ставився до ведення профілю в соцмережах. Однак Суд честі вирішив, що так звані «лайки» відіграють певну стимулюючу роль, вони демонструють схвалення висловлювань, які позначаються «лайками». Інші користувачі соцмережі можуть бачити, що конкретна особа поставила «лайк», тому пости чи коментарі про суддів, які суддя схвалив за допомогою «лайків», сприймаються як такі, що є більш достовірними, більше відповідають дійсності, як «голос зсередини». Суд честі посилався на практику ЄСПЛ, який у деяких справах (наприклад, Ді Джованні проти Італії, 2013 р., Бака проти Угорщини, 2016 р., Паніоглу проти Румунії, 2020 р.) зазначав, що межі свободи вираження поглядів повинні визначатися з урахуванням посади та статусу особи. ЄСПЛ звернув увагу на обмеження для осіб, які проходять службу (працюють) у судовій системі. У всіх випадках, коли можуть виникнути сумніви в авторитеті та неупередженості судів, очікується стриманість, максимальна розсудливість, несприйнятливість до різноманітних провокацій. На думку Суду честі, у даному випадку суддя, поставивши «лайк» узагальнюючому зневажливому коментарю щодо суддів («душевні жебраки», «дегенерати»), недооцінила свою позицію, схвалила негативні коментарі на адресу колег-суддів, чим забезпечила більшу авторитетність відповідних заяв. Суд честі висловив думку, що це негативно вплинуло на авторитет судової влади, тому було встановлено порушення принципів добропорядності та зразкової поведінки, закріплених у Кодексі етики суддів.

Конституція не визначає *expressis verbis* жодних видів поведінки суддів, що дискредитують звання судді. Однак це поняття знайшло розгорнуте тлумачення у доктрині Конституційного Суду. Суд наголосив на кількох важливих аспектах у цьому відношенні.

По-перше, дискредитуюча поведінка може охоплювати поведінку не лише під час виконання суддівських обов'язків, а й у ситуаціях, не пов'язаних із здійсненням судових повноважень¹²⁷.

¹²⁷ У своєму Рішенні від 10 березня 2014 року Конституційний Суд зауважив: «Слід зазначити, що формулювання «поведінка, що порочить звання судді» є містким, воно включає не лише поведінку судді, якою, виконуючи свої суддівські повноваження, він/вона дискредитував/-ла звання судді, але також поведінку, яка дискредитувала звання судді, не будучи пов'язаною з виконанням суддівських повноважень. Відповідно до Конституції законодавча влада, а також органи суддівського самоврядування мають право на власний розсуд визначити, яку поведінку судді слід вважати такою, що дискредитує звання судді, однак ні закони, ні рішення органів суддівського самоврядування не можуть встановлювати жоден вичерпний (остаточний) перелік дій, якими суддя може зганьбити суддівське звання. Питання про те, чи є поведінка судді такою, якою щоразу дискредитується звання судді, вирішується після оцінки всіх обставин, що пов'язані з відповідною поведінкою та мають значення для справи».

По-друге, згідно з доктриною Конституційного Суду, можливі випадки, коли суддя може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за неналежне виконання своїх обов'язків під час здійснення правосуддя¹²⁸.

3. Види дисциплінарних стягнень

Відповідно до ст. ст. 86 і 87 Закону про суди до судді можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення:

- (i) зауваження;
- (ii) догана;
- (iii) суворі догани;
- (iv) звільнення з посади.

Перші три санкції накладаються безпосередньо Судом честі (ст. 87), четверта санкція може бути накладена в спеціальному порядку на підставі пропозиції Суду честі. Зокрема, ч. 2 ст. 86 Закону про суди передбачає, що Суд честі після розгляду дисциплінарного стягнення також може своїм рішенням:

- (i) запропонувати Президенту Республіки або Парламенту звільнити суддю з посади в порядку, встановленому законом;
- (ii) запропонувати Президенту Республіки звернутися до Парламенту з клопотанням про відкриття процедури звільнення судді з посади.

Як уже зазначалося, поряд із дисциплінарним провадженням, яке здійснюють спеціальні органи, Конституція передбачає особливий порядок звільнення судді з посади за дискредитацію звання судді, який може бути ініційований безпосередньо Президентом Республіки¹²⁹. На практиці це є два можливі шляхи оцінки дій/бездіяльності судді як факту дискредитації звання судді та ініціювання звільнення: або шляхом дисциплінарного провадження, встановленого Законом про суди (за участю Суду честі), або шляхом звернення Президента Республіки безпосередньо до Судової ради для отримання думки щодо звільнення (*встановлення фактів дискредитації та аргументація є невід'ємними складовими цієї процедури*)¹³⁰.

128 Конституційний Суд у своєму Рішенні від 10 березня 2014 року зазначив: «<...> рішення, ухвалені суддею, навіть якщо воно змінене або скасовано судом вищої інстанції через помилки в тлумаченні та/або застосуванні закону, а також порушення процесуального законодавства, допущені при прийнятті такого рішення, не є підставою для порушення процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за дискредитацію суддівського звання та для звільнення з посади судді, відповідно до пункту 5 статті 115 Конституції. Проте конституційний принцип незалежності суддів і судів не заперечує можливості притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за ухилення без поважних причин від виконання обов'язків та неналежне виконання покладених на нього обов'язків (зокрема, за недбалість при розгляді справ). <...> Якщо суддя під час розгляду справ недбало ставиться до виконання своїх обов'язків (зокрема, розглядає справи поспіхом і поверхнево або, навпаки, невинувато повільно, допускає явні порушення вимог, передбачених процесуальним законодавством та не вникає в суть справи, розглядаючи їх «абияк»), за таку неналежну поведінку суддя має бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності. <...> слід також зазначити, що якщо рішення судді часто змінюються або скасовуються судами вищої інстанції, неодноразово виявляються грубі та очевидні помилки в тлумаченні та/або застосуванні матеріального права, а також грубі та явні порушення норм процесуального законодавства, це може означати, що суддя, здійснюючи правосуддя, неналежним чином виконує свої обов'язки (зокрема, недбало розглядає справи, не вникає в суть справи) та/або що суддя не відповідає вимогам професійної кваліфікації. Неналежна та недбала поведінка судді, яка свідчить про очевидну некомпетентність і призводить до постійного ухвалення таких рішень, у яких допускаються помилки в тлумаченні та/або застосуванні матеріальних норм, а також порушення норм процесуального законодавства, є несумісною з вимогами, що висуваються до судді. Таким чином, воно може бути підставою для застосування до судді заходів дисциплінарної відповідальності, у тому числі, для визнання того, що своєю поведінкою суддя зганьбив суддівське звання. Слід також зазначити, що якщо неодноразові грубі та явні помилки в тлумаченні та/або застосуванні матеріальних норм, а також неодноразові грубі та явні порушення норм процесуального права виявлені не після перегляду ухвалених суддею рішень судом вищої інстанції, а під час організації діяльності суду або в той час як орган(и) самоврядування судів оцінює(ють) діяльність судді, це також служить підставою для належної оцінки поведінки судді та застосування заходів дисциплінарної відповідальності<...>».

129 Відповідно до доктрини Конституційного Суду (зокрема, Рішення Суду від 27 листопада 2016 р.), положення Закону про суди, які встановлюють дисциплінарну процедуру з повноваженнями Суду честі приймати рішення щодо видів покарань, включаючи звернення до Президента Республіки з пропозицією щодо звільнення судді з посади, не перешкоджає застосуванню процедури звільнення у разі дискредитації звання судді безпосередньо шляхом виконання повноважень Президента Республіки, встановлених статтею 112 Конституції, після процедури отримання згоди Ради суддів.

130 З цього приводу Конституційний Суд у рішенні від 27 листопада 2016 р. зазначив: «Закон про суди закріплює таке загальне регулювання щодо звільнення судді з посади через поведінку, що дискредитує звання судді, згідно з яким Суд честі має право, серед іншого, подавати пропозиції Президенту Республіки щодо звільнення судді з посади <...> а Президент Республіки, отримавши висновок від спеціального суддівського органу, надання якого передбачено п. 5 статті 112 Конституції щодо звільнення судді з посади <...> має право вирішувати питання про звільнення судді з посади на зазначених підставах. <...> [Закон не] передбачає, що Президент Республіки може звільнити суддю з посади через те, що поведінка судді дискредитувала звання судді, лише за поданням Суду честі до Президента Республіка <...> Встановивши, що правове положення, закріплене в <...> Законі про суди, відповідно до якого Суд честі має право (після розгляду дисциплінарної справи, порушеної проти судді), серед іншого, пропонувати, аби Президент Республіки звільнив суддю з посади через те, що поведінка судді дискредитувала суддівське звання, не може тлумачитися як таке, що постановляє, що доки Суд честі суддів не запропонує Президенту Республіки звільнити суддю з посади через те, що поведінка судді дискредитувала звання судді, Президент Республіки не може звільнити суддю з посади».

4. Порядок й особливості ініціювання дисциплінарного провадження. Стадії та строк дисциплінарного провадження

Відповідно до ст. 84 Закону про суди суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності невідкладно після виявлення хоча б одного з порушень, зазначених у ст. 83, але не пізніше трьох місяців з дня, коли Комісії з питань суддівської етики та дисципліни, яка має право притягувати до дисциплінарної відповідальності, стало відомо про таке порушення. До цього періоду не включається час відсутності судді на роботі за станом здоров'я або у зв'язку з відпусткою. Дисциплінарне стягнення не може бути застосовано, якщо минуло більше трьох років з моменту вчинення порушення.

Особами та установами, які мають право вносити подання про притягнення до дисциплінарної відповідальності, є:

- (i) Судова рада
- (ii) Комісія з питань суддівської етики та дисципліни
- (iii) Голова суду, в якому працює суддя, або Голова будь-якого суду вищої інстанції
- (iv) Будь-яка особа, якій стало відомо про дії, які, можливо, становлять дисциплінарне порушення.

Етапи дисциплінарного провадження є такими:

Подання. Особа, яка має право робити подання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, подає вмотивоване звернення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності до Комісії з питань суддівської етики та дисципліни як органу, уповноваженого ініціювати притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Регламентом Комісії з питань суддівської етики та дисципліни встановлено такі вимоги до подання про притягнення до дисциплінарної відповідальності:

- (i) подання має бути складено державною мовою або супроводжуватися перекладом державною мовою;
- (ii) подання має розбірливо написано та підписано. У разі надсилання подання засобами електронного листування воно має бути підписане кваліфікованим електронним підписом або сформоване засобами електронного зв'язку, які дозволяють забезпечити цілісність та неспростовність тексту;
- (iii) у поданні має бути зазначено суддю, який потенційно вчинив порушення, та наведено аргументи на підтвердження заяви про таке порушення.

Рішення комісії про ініціювання притягнення до дисциплінарної відповідальності або про відмову в такому. Після отримання подання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності Голова Комісії одноособово приймає одне з таких рішень:

- (i) підготувати матеріал до засідання Комісії або доручити члену-доповідачу Комісії підготувати подання до засідання;
- (ii) повідомити особу, яка зробила подання, про те, що подання не буде розглядатися, із зазначенням підстави та причини відмови у розгляді подання;
- (iii) доручити Комісії прийняти колективне рішення щодо допустимості подання;
- (iv) запропонувати судді, щодо якого надійшло подання у зв'язку з можливим порушенням ним суддівської етики, надати пояснення;
- (v) зобов'язати голову суду, у якому працює суддя, або суду вищої інстанції провести перевірку та представити результати перевірки;

- (vi) оголосити самовідвід за наявності об'єктивних причин шляхом винесення відповідної ухвали. У такому разі функції голови Комісії виконує найстарший за віком член Комісії.

У розгляді подання відмовляється, якщо:

- (i) воно не відповідає вимогам Регламенту, є необґрунтованим, неконкретним, декларативним, має незрозумілий або образливий зміст;
- (ii) дослідження обставин, зазначених у поданні та пов'язаних із процесуальною чи іншою діяльністю суду, явно порушувало б принцип незалежності судів і суддів;
- (iii) подання подано повторно і не містить нових обставин, які потенційно можуть бути підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності;
- (iv) з дня вчинення можливого порушення минуло більше трьох років.

Рішення щодо прийнятності виноситься протягом 20 днів. Цей термін може бути додатково продовжений на 10 днів за рішенням Голови. Рішення щодо прийнятності не підлягають оскарженню.

Після підготовки матеріалу до розгляду призначається засідання та надсилається повідомлення судді, стосовно якого розглядатиметься питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності. Під час засідання судді, щодо якого подається подання про притягнення до дисциплінарної відповідальності, надається можливість бути виступити. Якщо судді належним чином повідомлено про дату, місце і час засідання, неявка судді не перешкоджає проведенню засідання.

Голова комісії або її члени заявляють самовідвід, якщо їхня участь може викликати обґрунтований сумнів щодо неупередженості та об'єктивності рішення комісії. Заяву про відвід може подати також суддя, щодо якого розглядається дисциплінарне провадження. Комісія приймає рішення з цього питання шляхом відкритого голосування.

Рішення Комісії вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше чотирьох членів.

За розглядом подання про притягнення до дисциплінарної відповідальності комісія приймає одне з таких рішень:

- (i) відкрити дисциплінарне провадження та направити справу на розгляд до Суду честі;
- (ii) відмовити у відкритті дисциплінарного провадження щодо судді за відсутності підстав для відкриття;
- (iii) відмовити у відкритті дисциплінарного провадження, якщо суддя визнає вчинення правопорушення, а комісія визнає, що вид і наслідки вчиненого правопорушення, попередня робота судді, ставлення судді до правопорушення та намагання його усунути його наслідки, а також інші обставини, розгляд яких Комісією становить достатню міру покарання для судді;
- (iv) відмовити у відкритті дисциплінарного провадження, якщо минуло більше трьох місяців з моменту, коли комісії стало відомо про підстави для порушення дисциплінарного провадження;
- (v) відмовити у відкритті дисциплінарного провадження, якщо з моменту вчинення діяння судді, що є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності, минуло більше трьох років;
- (vi) відмовити у відкритті дисциплінарного провадження щодо судді, який входить до складу Судової ради або Суду честі, якщо Судова рада відмовила в наданні згоди;
- (vii) відкласти прийняття рішення про у відкриття дисциплінарного провадження та звернутися до Судової ради щодо надання згоди на таке притягнення, якщо суддя є членом Судової ради чи Суду честі;

- (viii) відкласти вирішення питання про відкриття дисциплінарного провадження та доручити члену Комісії зібрати додаткові докази, якщо цього обґрунтовано вимагає суддя, щодо якого внесено подання;
- (ix) припинити дисциплінарне провадження, якщо суб'єкта дисциплінарної відповідальності більше не існує (у разі закінчення повноважень судді до початку розгляду дисциплінарної справи).

Рішення Комісії (зі вступною, описовою, мотивувальною та резолютивною частинами) мають бути складені не пізніше ніж через 30 днів (з можливим продовженням цього строку на 10 днів) після оголошення рішення. Рішення оскарженню не підлягає.

Порушене дисциплінарне провадження передається до Суду честі. У разі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у конкретній справі, яку він розглядає, суддя відсторонюється від розгляду такої справи.

Дата, час і місце засідання Комісії та деперсоніфіковані дані особи, яка подала подання, а також судді публікуються на сторінці судової влади www.teismai.lt не пізніше ніж за 3 дні до засідання Комісії.

Засідання Комісії є відкритими. З метою забезпечення належного захисту персональних даних, дотримання вимог щодо охорони державної, службової, комерційної, професійної таємниці та таємниці, що охороняється законом, за рішенням Комісії може проводитися закрите засідання Комісії.

Рішення оприлюднюються на офіційному сайті судової влади протягом 10 днів після підписання. Якщо в рішенні Комісії згадуються імена та прізвища фізичних осіб, то в оприлюдненій редакції імена та прізвища фізичних осіб замінюються ініціалами, відмінними від справжніх імен та прізвищ фізичних осіб. Це положення не поширюється на імена та прізвища суддів, щодо яких порушено дисциплінарне провадження. При закритому розгляді справи оприлюднюються лише резолютивні частини рішень.

5. Порядок ухвалення й оформлення рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Після порушення дисциплінарного провадження **Президент Республіки за рекомендацією Судової ради, або Парламент**, якщо дисциплінарну справу порушено стосовно судді Верховного або Апеляційного суду, **може призупинити повноваження судді до набрання законної сили рішенням Суду честі**, і якщо Суд честі пропонує Президенту Республіки чи Парламенту звільнити суддю у порядку, встановленому Законом про суди, або Президенту Республіки – подати до Парламенту заяву про звільнення судді з посади – до набрання законної сили рішенням про звільнення судді з посади. У випадках, коли Суд честі не встановлює підстави для дисциплінарної відповідальності, Президент Республіки або Парламент, якщо дисциплінарну справу було порушено стосовно судді Верховного Суду або Апеляційного Суду, негайно поновлює повноваження судді; судді при цьому виплачується заробітна плата за період відсторонення.

Отримавши справу від Комісії з питань суддівської етики та дисципліни, Голова Суду честі призначає доповідача з числа членів Комісії, який готує дисциплінарну справу до розгляду. Дата розгляду призначається не пізніше, ніж через три місяці з дня надходження дисциплінарної справи.

Повідомлення про дату, місце і час засідання Суду честі надсилаються судді, щодо якого відкрито дисциплінарне провадження, Комісії з питань суддівської етики та дисципліни, ініціатору дисциплінарного провадження, голові суду, у якому працює суддя, голові суду, який регулює адміністративну діяльність суду, де працює суддя, а також професійним організаціям, що представляють інтереси суддів. Суд честі може запрошувати на засідання інших осіб, якщо вважає їхню участь доцільною.

Якщо суддя, щодо якого відкрито дисциплінарної провадження, належним чином повідомлений про дату, місце і час засідання Суду честі, але не з'явився на засідання і від цього судді не надійшло звернення не розглядати дисциплінарну справу без його присутності або Суд честі не визнає поважними причини для відкладення розгляду справи, дисциплінарна справа розглядається за відсутності судді.

Засідання Суду честі є правомочним, якщо в ньому беруть участь не менше шести членів Суду, більшість з яких є суддями, а хоча б один член є представником громадськості. Рішення Суду честі приймаються простою більшістю голосів його членів, присутніх на засіданні. Якщо Суд честі доходить висновку, що належний розгляд дисциплінарної справи потребує з'ясування додаткових обставин та/або подання підтверджуючих доказів, він може відкласти засідання.

Після розгляду справи Суд честі приймає одне з таких рішень:

- (i) закрити дисциплінарне провадження у зв'язку з відсутністю підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності або пропуском строків для порушення дисциплінарної справи;
- (ii) обмежитися лише проведенням дисциплінарного провадження;
- (iii) накладати на суддю одне з дисциплінарних стягнень;
- (iv) запропонувати Президенту Республіки чи Парламенту звільнити суддю з посади або розпочати процедуру імпичменту.

Дисциплінарне стягнення, що накладається Судом честі, діє протягом одного року. Дисциплінарна справа зберігається разом з особою справою судді.

Рішення Суду честі за результатами розгляду дисциплінарної справи має бути прийнято та оприлюднено не пізніше, ніж через 30 днів з моменту проведення розгляду. Рішення набирає законної сили через десять днів з дня його прийняття, якщо воно не оскаржується.

Національна судова адміністрація публікує інформацію про засідання на сайті www.teismai.lt не пізніше ніж за 3 робочі дні до засідання. Засідання можуть проводитися в режимі відеоконференції.

Суд честі розглядає дисциплінарні справи відкрито, за винятком випадків, коли це порушує державну, службову, комерційну таємницю чи принцип захисту приватного життя особи. Хід судового засідання фіксується на за допомогою аудіо запису, і такий запис є протоколом судового засідання.

Інформація про рішення, прийняті Судом честі, публікується на сайті www.teismai.lt протягом 10 днів після засідання. Публікуються також окремі думки членів Суду честі. При оголошенні рішень, прийнятих Судом честі ім'я та прізвище судді, щодо якого прийнято рішення Суду честі в дисциплінарній справі не деперсоніфікують, але враховуються вимоги щодо захисту персональних даних, обмеження та заборони розголошення державної, службової, комерційної, професійної та інших видів таємниці.

6. Оскарження рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності

Рішення Суду честі¹³¹ може бути оскаржено до Верховного Суду Литви протягом 10 днів з моменту його прийняття в порядку, встановленому Законом про суди. У разі оскарження рішення Суду честі дисциплінарне стягнення набирає чинності з моменту винесення рішення Верховним Судом Литви і діє протягом одного року.

¹³¹ У своїй доктрині (а саме в Постанові від 11 листопада 2006 р.) Конституційний Суд встановив право судді оскаржувати рішення Суду честі та заявив, що статус Суду честі не відповідає всім вимогам до суду як конституційного органу здійснення правосуддя. Конституційний Суд, зокрема, постановив: «Слід зазначити, що формулювання «Суд честі», використане в Законі «Про суди», не можна тлумачити лише дослівно, як таке, котре дозволяє стверджувати, що Суд честі є власне судом, тобто установою, яка здійснює правосуддя, як передбачено в Конституції. Сам факт наявності у зазначеному формулюванні поняття «суд» не означає, що ця установа є судом. Не є підставою стверджувати, що це суд, і той факт, що зазначена установа складається лише із суддів. Відповідно до Конституції, судом є лише така державна установа, яка в Конституції названа саме судом, тобто установою, яка здійснює правосуддя. Відповідно до Конституції Суд честі суддів не є і не може вважатися судом: Суд честі, передбачений Законом про суди, є одним із органів самоврядування судової влади, який має повноваження розглядати вчинені суддями діяння та накладати на них дисциплінарні стягнення. Слід також підкреслити, що Суд честі, передбачений Законом про суди, не є конституційним органом — відповідно до Конституції, законодавча влада має повноваження вирішувати, чи включати такий орган до Закону про суди».

III. ВИСНОВКИ

Вибірка навіть небагатьох європейських країн для аналізу засвідчує те, що питання дисциплінарного провадження регулюються і впроваджуються надзвичайно по-різному.

Вочевидь кожна країна намагається знайти оптимальний баланс саме для неї і саме для зважування принципу суддівської незалежності із дисциплінарною відповідальністю.

Нижче подаються основні висновки за результатами проведеного аналізу.

1. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності судді

У більшості країн, які були предметом дослідження, деякі засадничі положення щодо підзвітності та відповідальності суддів закріплені в законодавчих актах, що мають статус конституційних (наприклад, в Англії та Вельсі, Швеції, Литві).

Надалі детальні положення про дисциплінарну відповідальність встановлюються в спеціальних законах, що регулюють судоустрій та статус суддів (Литва, Нідерланди) або в різних законах, що регулюють питання публічної (державної) служби, обов'язки публічних (державних) службовців (Німеччина, Швеція), а також у підзаконних актах, що регулюють правила поведінки суддів, процедури розгляду дисциплінарних справ, регламенти органів, що приймають рішення про дисциплінарні стягнення, тощо.

З точки зору правового регулювання варто відзначити, що в Молдові діє спеціальний Закон «Про дисциплінарну відповідальність суддів», який набрав чинності з 1 січня 2015 року. Цей закон запровадив здійснення попередньої перевірки дисциплінарних скарг інспекторами судової інспекції у Молдові. З огляду на запровадження схожого підходу до розгляду дисциплінарних скарг в Україні в найближчому майбутньому досвід застосування цього закону в Молдові є вкрай актуальним і для України.

Можна зробити висновок, що відповідно до досвіду аналізованих європейських країн, які були предметом дослідження, основні засади відповідальності суддів закріплені в конституціях та/або конституційних законах, а натомість процедури, правила поведінки та інші аспекти відповідальності суддів регулюються іншими нормативними актами/підзаконними актами (ухваленими органами суддівського врядування чи самоврядування).

2. Органи, які беруть участь у процедурі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Здебільшого діють спеціальні установи, які уповноважені розглядати дисциплінарні справи: у Англії та Вельсі – Управління з перевірки порушень норм поведінки суддів, у Литві – Комісія суддівської етики та дисципліни і Суд честі, у Швеції – Національна рада з питань дисциплінарних правопорушень (розглядає справи щодо всіх державних службовців, а не лише суддів), у Молдові – Дисциплінарна колегія та Вища рада магістратури.

У Нідерландах та в Німеччині щодо цього питання застосовується особливий підхід. Так, у Нідерландах повноваження щодо проведення розслідування та накладення стягнення (якщо це догана) покладено на голову суду, накладення інших видів стягнень (утримання заробітної плати, тимчасове

відсторонення від посади, звільнення) – на Верховний Суд; у Німеччині голови судів також мають повноваження розслідувати дисциплінарні проступки, а також виносити догани.

Щодо складу спеціальних установ, Молдова та Литва запровадили змішаний склад органів: судді та особи, які не є суддями. Наприклад, Комісія з питань суддівської етики та дисципліни Литви складається з 7 членів: 4 судді та 3 члени, які представляють громадськість (особи з бездоганною репутацією, як це закріплено в Законі «Про державну службу»); Суд честі складається з 10 членів: 6 суддів і 4 члени, які представляють громадськість.

Дисциплінарна колегія Молдови складається з 4 суддів і 3 представників громадськості. Такий підхід ґрунтується на прагненні забезпечити прозорість і підвищити довіру громадськості до добросовісної судової влади. З іншого боку, завдяки цьому можна врахувати різні точки зору під час оцінювання поведінки суддів і відобразити очікування громадськості щодо системи правосуддя.

3. Підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності (дисциплінарні проступки). Строк притягнення суддів до відповідальності

В усіх країнах, які були предметом дослідження, у законах або інших нормативних актах встановлено підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності. Однак підхід до формулювання підстав дещо відрізняється – починаючи з дуже детального переліку підстав, встановлених у Законі Молдови «Про дисциплінарну відповідальність суддів» (з акцентом на різних аспектах процесуальної поведінки), закінчуючи досить загальним формулюванням, наприклад, у Законі Литви «Про суди» (діяння, що ганьбить (дискредитує) посаду судді; порушення вимог Кодексу суддівської етики; порушення обмежень на роботу та політичну діяльність судді, встановлених законом; порушення інших вимог, встановлених у Кодексі суддівської етики; недотримання обмежень щодо професійної та політичної діяльності суддів, передбачених законом, хоча й посилаючись на правила та принципи, що закріплені в інших нормативно-правових актах, зокрема в Кодексі суддівської етики та конституційній доктрині). Подібний підхід до більш загального формулювання підстав застосовується у Швеції, Нідерландах і Німеччині.

Щодо змісту підстав дисциплінарної відповідальності, слід відзначити один важливий аспект щодо можливості притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за порушення, недбале виконання або невиконання основних обов'язків судді з відправлення правосуддя. Тут можна відзначити 2 основні напрямки: у Німеччині, Англії та Вельсі суддю не можна притягнути до дисциплінарної відповідальності за дії або поведінку, які безпосередньо пов'язані з основними обов'язками судді (вирішенням справи по суті), за винятком окремої організаційної діяльності, що пов'язана з розглядом справи; тоді як у Швеції, Литві, Нідерландах, Молдові суддю можна притягнути до відповідальності за грубу недбалість або систематичні порушення під час виконання обов'язків судді, в тому числі щодо організаційних моментів, пов'язаних з розглядом справи та винесенням судового рішення.

Також слід зазначити, що існують приклади підстав, які відображають сучасні реалії. В Англії та Вельсі підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності чітко визначено неналежне використання соціальних мереж, наприклад, розміщення образливого контенту або контенту, який може завдати шкоди довірі суспільства до неупередженості суддів (наприклад, коментарі щодо державної політики).

Зазвичай, строк давності притягнення до дисциплінарної відповідальності становить 2 або 3 роки, тобто, після того, як минуло 2 або 3 роки з моменту скоєння порушення, дисциплінарне стягнення застосовувати не можна.

4. Види дисциплінарних стягнень

У більшості проаналізованих країн встановлено «традиційні» дисциплінарні стягнення щодо публічної (державної) служби, такі як зауваження, догана, звільнення з посади.

У Німеччині також можливо накладення штрафу. У Швеції – зменшення заробітної плати (до 25% не більш ніж на 30 днів). Зменшення заробітної плати також можливе в Нідерландах (до 50%).

5. Ініціювання й порядок здійснення дисциплінарного провадження

Право ініціювати дисциплінарне провадження. Є 2 основні концепції щодо права порушувати дисциплінарне провадження: (i) обмежене коло суб'єктів (наприклад, у Німеччині – голова суду, Міністерство юстиції; у Швеції – омбудсмен, Міністр юстиції, відповідний суд) та (ii) будь-яка особа (у Литві) або будь-яка особа, яка вважає, що її права порушені через те, що суддя порушив суддівські обов'язки (у Молдові).

Процедура. Здебільшого існує підготовча/попередня стадія розгляду дисциплінарної справи – первинне вивчення матеріалів, під час чого перевіряють, чи відповідає заява/скарга формальним вимогам (наприклад, написана державною мовою або забезпечено переклад на державну мову, розбірливо написана та підписана, чітко викладена суть порушення та конкретний суддя, який потенційно скоїв порушення, тощо).

Публічність. Рішення у дисциплінарній справі не публікується в Німеччині, у Нідерландах справу розглядає Верховний Суд на закритому засіданні.

У Швеції, Молдові, Литві, Нідерландах рішення у дисциплінарних справах публікуються. У Литві публікуються також окремі думки членів Суду честі; під час оголошення рішень, які ухвалив Суд честі, ім'я та прізвище судді, щодо якого ухвалено рішення Суду честі у дисциплінарній справі, не знеособлюється, але враховуються вимоги щодо захисту персональних даних, обмеження та заборони розголошення державної, службової, комерційної, професійної та іншої таємниці.

6. Оскарження рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності

Майже в усіх проаналізованих країнах рішення дисциплінарних органів можна оскаржити до суду. Виняток – Нідерланди, де дисциплінарну справу розглядає Верховний Суд, і Німеччина – де Службовий суд федерації розглядає справи щодо федеральних суддів. Рішення цих судів не можна оскаржити.

